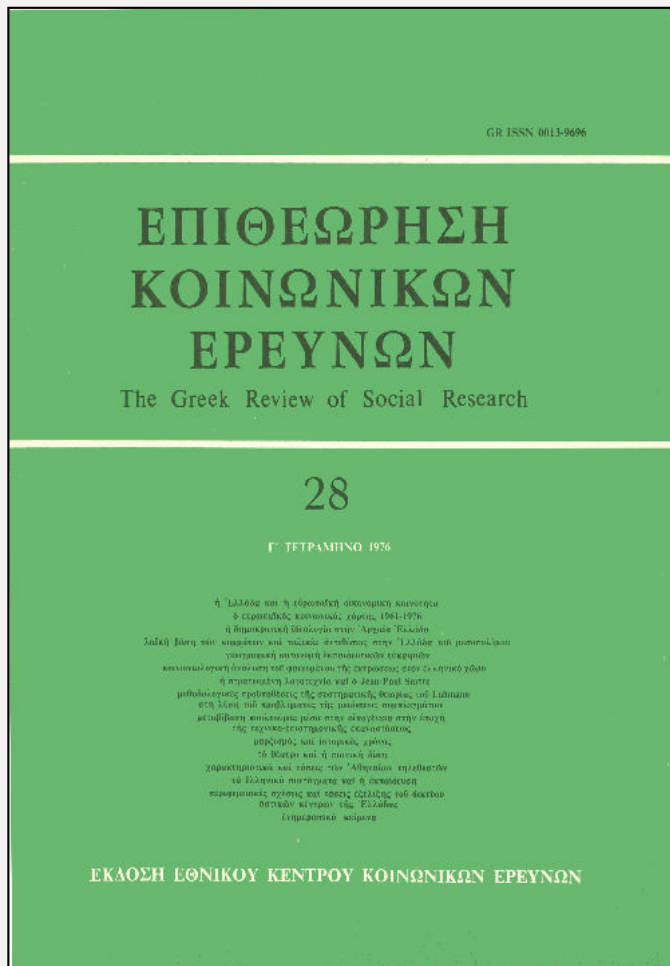

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών

Τομ. 28, 1976

Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα

Πετρόχειλος Γιώργος Α. Lanchester Polytechnic
Coventry

<https://doi.org/10.12681/grsr.345>

Copyright © 1976 Γιώργος Α. Πετρόχειλος

To cite this article:

Πετρόχειλος, Γ. (1976). Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 28(28), 178-197. doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.345>

ή 'Ελλάδα καὶ ή εὐρωπαϊκή οικονομική κοινότητα*

του

Γιώργου Α. Πετρόχειλου

*Senior Lecturer in Economics
Lanchester Polytechnic
Coventry, England*

Οί συνομιλίες μεταξύ της Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος καὶ τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας μας στὴν Κοινότητα ἔχουν ἀρχίσει καί, μολονότι οἱ διαπραγματεύσεις δὲν προβλέπονται εὐκόλες, ὥστόσο εἶναι θέμα χρόνου τὸ νὰ καταστή ἡ Ἑλλάδα τὸ δέκατο μέρος τῆς ΕΟΚ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς καί, τὸ σπουδαιότερο, τῶν ἐννέα συνεταίρων τῆς Κοινότητος. Μιὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἔνωση ἡ ΕΟΚ προτίθεται νὰ προχωρήσει μελλοντικὰ καὶ πρὸς πολιτικὴν ἔνωση, εἶναι τὸ λιγότερο ἐκπληκτικόν, μὲ ἑλληνικὰ τουλάχιστον δεδομένα, ὅτι ἐπικρατεῖ σχεδὸν ταυτότητα ἀντιλήψεων μεταξύ πολιτικῶν κομμάτων (μὲ ἐξαίρεση τὸ ΠΑΣΟΚ καὶ τὸ ΚΚΕ ἐξωτερικοῦ), ὁργανώσεων, ἐκπροσώπων τοῦ κεφαλαίου, ἐργατικῶν συνδικάτων καὶ μιᾶς μερίδας λαοῦ γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ ἐλάχιστα γνωρίζει γύρω ἀπὸ τὴν ΕΟΚ καὶ ἀκόμη λιγότερα γύρω ἀπὸ τὶς συνέπειες τῆς ἐντάξεως. Καὶ ἡ σχεδὸν καθολικὴ καὶ ταυτόσημη ἄποψη εἶναι πὼς ἡ Ἑλλάδα πρέπει νὰ ἐνταχθῇ στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα τόσο γιὰ οἰκονομικοὺς ὅσο καὶ πολιτικοὺς λόγους, γιὰτὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ συμφέρουσα γιὰ τὴ χώρα μας λύση. Τυχὸν ἀντίθετη ἄποψη θεωρεῖται σὰν αἵρεση, καὶ οἱ προτείνοντες κινδυνεύουν νὰ χαρακτηρισθοῦν ἐμπρηστὲς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς λίγες περιπτώσεις στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ ἱστορία τὸ ὅτι ἓνα γεγονός τέτοιας σημασίας δὲν συνοδεύεται ἀπὸ διαφωνίες, ἀμφισβητήσεις ἢ ἔστω ἐπιφυλάξεις σχετικὰ μὲ τὶς μελλοντικὰς του ἐπιπτώσεις στὴν οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἡ ἔλλειψη διαλόγου πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἴσως νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐμπειρία μας ἀπὸ τὴ δεκατετράχρονη σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ μᾶς ἔχει πείσει πὼς ἡ θέση τῆς Ἑλλάδας εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένη μὲ τὴν Κοινότητα ἢ στὴ διαπίστωση πὼς οἱ συνθήκες, δεδομένης τῆς ἰσορροπίας δυνάμεων, εἶναι τέτοιες πὺ κάνουν τὴν ἔνταξη ἀναπόφευκτη καὶ συνεπὲς κάθε διαφορετικὴ ἄποψη ἀνώφελη.

Χωρὶς νὰ ὑπάρχει πρόθεση διαταράξεως μιᾶς τέτοιας ἁρμονικῆς σύμπνοιας ἀπόψεων σ' αὐτὸ τὸ στάδιο, θὰ θέλαμε ὥστόσο νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ σκιαγράφηση τῆς οἰκονομικῆς πλευρᾶς τῆς ἐντάξεως, ἐπισκοπώντας τὴ μέχρι σήμερα λειτουργία τῆς συμφωνίας συνδέσεως καὶ ἐπιχειρώντας μερικές προγνώσεις γιὰ τὸ μέλλον, πράγμα ἀρκετὰ ἀβέβαιο μιὰ καὶ οἱ τελικοὶ ὅροι ἐντάξεως δὲν ἔχουν ἀκόμη συζητηθῇ καὶ ἀποφασισθῇ. Ὑπάρχουν πάν-

* Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου πρὸς τὸν Καθηγητὴ Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου Ἰ. Σπρᾶο, πὺ διάβασε καὶ σχολίασε ἓνα πρῶτο σχέδιο αὐτοῦ τοῦ ἀρθροῦ. Φυσικὰ παραμένω προσωπικὰ ὑπεύθυνος γιὰ τυχὸν λάθη καὶ παραλείψεις πὺ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν.

τως ἀρκετά ἐπιβοηθητικά στοιχεῖα γιά νά στηρίξουν τίς προβλέψεις αὐτές.

Ἡ ἐπίσημη ἑλληνική θέση ὑπὲρ τῆς ἐντάξεως εἶναι ἀρκετά γνωστή καί ἔχει ἐπανειλημμένα διατυπωθῇ τόσο ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ὅσο καί ἀπὸ θερμοὺς ὑποστηρικτὲς τῆς. Μία πολὺ εὐγλωττὴ διατύπωση, ἰδιαίτερα ἀναφορικά μὲ τὸ οἰκονομικὸ μέρος, δόθηκε ἀπὸ τὸν ἀκαδημαϊκὸ καί Διοικητὴ τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδας, Καθηγητὴ Ξ. Ζολώτα σὲ ὁμιλία του στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸν περασμένο Ἀπρίλη.¹ Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ή θέση κατὰ τῆς ἐντάξεως ἔχει διατυπωθῇ κατὰ τρόπο συστηματικὸ ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ Σ. Τριάντη στὸ βιβλίον του *Common Market and Economic Development*,² τὸ ὁποῖο ὅμως μειονεκτεῖ ἐλαφρά, γιὰτι ἔχοντας γραφῇ τὸ 1963-64 δὲν περιέχει ἀναγκαστικὰ ἀνάλυση ἐκείνων τῶν θεσμῶν τῆς Κοινότητος, ποὺ τέθηκαν σὲ ἐφαρμογὴ ἀργότερα καί ποὺ προσλαμβάνουν ἰδιαίτερη σημασία γιά τὴν Ἑλλάδα. Πάντως γιά τοὺς σκοποὺς αὐτῆς τῆς ἐργασίας οἱ μελέτες αὐτὲς εἶναι ἀρκετά κατατοπιστικὲς καί ἀντιπροσωπευτικὲς τῶν δύο θέσεων, καί μποροῦμε ἐπομένως νά τίς ἀντιπαρατάξουμε, νά τίς ἀναλύσουμε καί νά βγάλουμε ὁρισμένα συμπεράσματα. Προηγουμένως ὅμως, θὰ ἀνασκοπήσουμε σύντομα τὴ θεωρητικὴ δικαιολόγηση δημιουργίας οἰκονομικῶν ἐνώσεων, ποὺ θὰ ἀποδειχθῇ χρήσιμη πιὸ κάτω.

μορφὲς οἰκονομικῆς συνενώσεως καί θεωρητικὴ δικαιολόγηση

Ἡ πρωταρχικὴ οἰκονομικὴ δικαιολόγηση γιά τὴ δημιουργία κάποιας μορφῆς οἰκονομικῆς συνενώσεως (integration) μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων χωρῶν, ὅπως λ.χ. ἐλευθέρης ζώνης συναλλαγῶν, τελωνειακῆς ἐνώσεως ἢ κοινῆς ἀγορᾶς, παρέχεται ἀπὸ τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη, ποὺ οἱ συμμετέχουσες χῶρες ἀναμένουν νά καρπωθοῦν ἀπὸ μιὰ τέτοια διευθέτηση. Πιὸ συγκεκριμένα τὰ ὀφέλη αὐτὰ παίρνουν συνήθως τὴ μορφή αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ προϊόντος καί εἰσοδήματος τῶν χωρῶν-μελῶν, οἱ ὁποῖες ἐλπίζουν πὼς ή οἰκονομική τους ἐπίδοση, μετρούμενη σὲ ὅρους τοῦ ρυθμοῦ μεταβολῆς τοῦ ἀκαθάριστου ἐθνικοῦ προϊόντος (ΑΕΠ), εἶναι πιθανὸν νά εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερη ἢ αὐτὲς ἀποτελοῦν μέλη μιᾶς τέτοιας λέσχης, λ.χ. κοινῆς ἀγορᾶς, παρά ἂν εἶναι ἑξῶς ἀπ' αὐτήν. Οἱ λόγοι γιά τοὺς ὁποίους ή ὁμάδα χωρῶν σάν σύνολο, ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ κοινὴ ἀγορά, μπορεῖ ν' ἀποκομίσει ὀφέλη εἶναι:

- ή αὐξηση τῆς παραγωγῆς λόγω τῆς εἰδικεύσεως καί ἐμπορίου, ὅπως ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὸ νόμον τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος
- ή αὐξηση τῆς παραγωγῆς ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τίς εὐκαιρίες τῆς καλύτερης ἀξιοποιήσεως τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν μεγάλης κλίμακας
- ή βελτίωση σὲ ἀποτελεσματικότητα τῶν ἐθνικῶν οἰκονομικῶν, ποὺ θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν κατάργηση τῶν διαφόρων περιοριστικῶν φραγμῶν καί τὴ δραστηριοποίηση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ
- ή βελτίωση τῶν ὁρων ἐμπορίου σὲ σχέση με τρίτες χῶρες καί
- οἱ διαφορὲς διαρθρωτικὲς ἀλλαγὲς ποὺ θὰ ἐπέλθουν στίς χῶρες-μέλη ἐξ αἰτίας τῆς οἰκονομικῆς ἐνώσεως καί θὰ ἐπηρεάσουν ποιοτικά ἢ ποσοτικά τὴν προσφορὰ τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν (ἐργασία, κεφάλαιο, ἐπιχείρηση), τὴν τεχνολογία, τίς ἐπενδύσεις, τὸ μέγεθος τῶν ἀγορῶν κ.ἄ.

Τονίζουμε πρὸς τὸ παρὸν πὼς, τὸ γεγονός ὅτι ὀφέλη εἶναι δυνατό νά πραγματοποιηθοῦν γιά τὸ σύνολο, δὲν σημαίνει ἀναγκαστικὰ πὼς κάθε συμμετέχουσα χώρα θὰ ὠφεληθῇ, πολὺ δὲ λιγότερο πὼς θὰ ὑπάρξει συμμετρία τοῦ ὀφέλους μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς ἐνώσεως, ὅπως θὰ ἀναφερθοῦμε διεξοδικότερα πιὸ κάτω. Ἐξετάζοντας τοὺς λόγους ποὺ δώσαμε πιὸ πάνω, βλέπουμε πὼς οἱ τέσσερις πρῶτοι εἶναι σχετικοὶ μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνακατανομῆς τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν στίς χῶρες-μέλη, καί τὸ ὄφελος προκύπτει μιὰ γιά πάντα. Ἀντίθετα, ὁ τελευταῖος λόγος ἀναφέρεται στίς δυναμικὲς ἐπιδράσεις τῆς ἐνώσεως στίς οἰκονομίες τῶν χωρῶν-μελῶν καί τὰ ἀποτελέσματά του, ποὺ εἶναι καί σημαντικότερα, ἔχουν μακροχρόνιο καί συνεχῇ χαρακτήρα. Ἡ ἀπλὴ ὑπαρξὴ μιᾶς ἐλευθέρης ζώνης συναλλαγῶν, ἢ τελωνειακῆς ἐνώσεως, εἶναι ἱκανὴ νά προσφέρει μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀφέλη ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνακατανομή τῶν πόρων, δὲν εἶναι ὅμως σὲ θέση νά δημιουργήσῃ καί διαμοιράσῃ τὰ ὀφέλη ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω. Καί τοῦτο, γιὰτι ἐνῶ οἱ τελωνειακὲς ἐνώσεις καί ἐλευθέραις ζῶναι συναλλαγῶν ἀποσκοποῦν στὴν ἐπίτευξη τοῦ ὀφέλους σχεδὸν ἀποκλειστικὰ μέσω τῆς ἐλευθέρης (ἀδασμολόγητης) ἐμπορίας προϊόντων, οἱ κοινὲς ἀγορὲς, ποὺ ἀποτελοῦν περισσότερο προηγμένες μορφὲς οἰκονομικῆς συνενώσεως, ἀποβλέπουν στὴν ἐπίτευξη τοῦ ἀντικειμενικοῦ τοῦ σκοποῦ ὄχι μόνο μὲ τὴν ἐλευθέρη διακίνηση ἀγαθῶν καί ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ ταυτόχρονα καί μὲ τὴν ἐλευθέρη διακίνηση τῶν διαφόρων παραγωγικῶν συντελεστῶν.

Οἱ ἐλευθέραις ζῶναι συναλλαγῶν, ὅπως ή ΕΖΕΣ,³ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἀδασμολόγητη ἐμπορία

1. Ξ. Ζολώτας, «Ἡ Ἑλλάς [στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα], *Ναυτεμπορικὴ*, 14-4-76.

2. S. G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.

3. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ζώνη Ἐλευθέρων Συναλλαγῶν σχηματίστηκε τὸ 1960 ἀπὸ τὸ Ἡνωμ. Βασίλειο, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Αὐστρία, Ἑλβετία καί Πορτογαλία. Ἡ Φινλανδία ἔχει ὑπογράψῃ συμφωνία συνδέσεως. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν

ἀγαθὸν μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, οἱ τελευταῖες ὁμῶς διατηροῦν τὸ δικαίωμα καθορισμοῦ δικῶν τους ἀνεξάρτητων δασμολογίων γιὰ τὸ ἐμπόριό τους μὲ τρίτες χώρες. Οἱ τελωνειακὲς ἐνώσεις, ὅπως παλιότερα ἡ BENELUX, διακρίνονται ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἐλευθερία στὸ ἐμπόριο μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς κοινοῦ ἐξωτερικοῦ δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγὰς μὲ τρίτους. Ὁ βαθμὸς προσάρτησης εἶναι, ἐπομένως, ἰσχυρότερος προκειμένου περὶ τελωνειακῆς ἐνώσεως παρὰ περὶ ἐλευθέρης ζώνης συναλλαγῶν. Οἱ κοινὲς ἀγορὲς, ὅπως ἡ ΕΟΚ, ἔχουν πέρα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως τὸ χαρακτηριστικό, ὅτι ἐπιτρέπουν ἐπὶ πλέον τὴν ἐλεύθερη διακίνηση καὶ παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἐπίσης μιὰ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδιώκει καὶ ἄλλους σκοποὺς, ὅπως στενότερη συνεργασία σὲ ἄλλες ἐπιδιώξεις καὶ ἴσως κάποια μορφή πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν χωρῶν-μελῶν. Τέλος περισσότερο προηγμένη μορφή καὶ ἀπ' αὐτὴ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ἀποτελεῖ ἡ πλήρης οἰκονομικὴ ἔνωση δύο ἢ περισσότερων χωρῶν, ὅπως ἐκείνη μεταξύ Βελγίου καὶ Λουξεμβούργου, ὅπου ὑπάρχει πλήρης συντονισμὸς καὶ ἐνοποίηση τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Εἶναι λοιπὸν φανερό πὼς μιὰ ἐλεύθερη ζώνη συναλλαγῶν ἢ τελωνειακὴ ἔνωση ἀποτελεῖ θεσμὸ χαλαρότερο τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη ἀπὸ τὴν πρώτην εἶναι κατὰ συνέπεια μικρότερα. Ἀντίθετα, στὴν περίπτωση τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ ἀκόμη περισσότερο στὴν πλήρη οἰκονομικὴ ἔνωση, ὁ βαθμὸς προσάρτησης μιᾶς χώρας, καὶ κατ' ἐπέκταση ἢ ἀπεμπόληση κυριαρχικῶν τῆς δικαιωμάτων, εἶναι μεγαλύτερος μὲ ἀντιστάθμισμα μεγαλύτερα προσδοκώμενα ὀφέλη.¹ Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει πάντως νὰ τονισθῇ εἶναι ὅτι τὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδρύσεως κάποιας μορφῆς οἰκονομικῆς συνενώσεως, δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ἐνῶ κατάργηση τῆς δασμολογικῆς προστασίας σὲ παγκόσμια κλίμακα ὀδηγεῖ σὲ αὐξηση τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καὶ εὐημερίας, ὅπως ἔδειξαν οἱ κλασικοὶ οἰκονομολόγοι, καὶ κάθε χώρα ἔχει συμφέρον νὰ εἰδικευθῇ στὴν παραγωγή ἐκείνων μόνο τῶν ἀγαθῶν στὰ ὁποῖα κατέχει συγκριτικὸ πλεονέκτημα, τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει ἀναμφισβήτητα στὴν περίπτωση, λ.χ., μιᾶς κοινῆς ἀγορᾶς. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς, γιατί ἡ κοινὴ ἀγορὰ ἀποτελεῖ μιὰ συνένωση ὀρισμένων μόνο χωρῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ δασμολογικὴ προστασία ἔχει καταργηθῇ, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖται σὲσχέση μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον. Ἐπομένως τὸ πλεο-

νέκτημα ἀπ' αὐτὴ τὴ μερικὴ ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα δύο ἐπιδράσεων, τῆς δημιουργίας ἐμπορίου (trade creation), ποὺ ἀποτελεῖ βελτίωση στὴν ἀξιοποίηση τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος, καὶ τῆς ἐκτροπῆς ἐμπορίου (trade diversion), ποὺ ὀδηγεῖ σὲ χειροτέρευση τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πόρων. Δημιουργία ἐμπορίου ὑπάρχει ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς, ἡ παραγωγή μετατοπίζεται ἀπὸ χώρες ψηλοῦ κόστους σὲ χώρες χαμηλοῦ κόστους, καὶ ἐκτροπὴ ἐμπορίου, ὅταν ἡ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι υπεύθυνη γιὰ τὴ μετατόπιση τῆς παραγωγῆς ἀπὸ χώρες χαμηλοῦ σὲ χώρες ψηλοῦ κόστους.² Τέλος θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῇ πὼς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ στὴν ΕΟΚ εἶναι περιορισμένα. Ἐρευνες συμφωνοῦν πὼς τὰ ὀφέλη ἀντιπροσωπεύουν πιθανόν 1% τοῦ κοινοτικοῦ ΑΕΠ, γιατί μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐμπορεύεται καὶ γιατί, ἂν ἡ κατάργηση τῆς προστασίας πρόκειται νὰ ἀποφέρει σημαντικὰ ὀφέλη, τότε ἡ διατήρησή της θὰ ἦταν πολυδάπανη.³

ἡ συμφωνία συνδέσεως

Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, ποὺ συστήθηκε τὸ 1957⁴ ἀπὸ τὴ Δυτ. Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ὁλλανδία, Βέλγιο καὶ Λουξεμβούργο μὲ τὴ Συνθήκη τῆς Ρώμης, εἶναι: ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν, ἐργασίας καὶ κεφαλαίων μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν καθὼς καὶ ἡ καθιέρωση ἐνιαίου δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγὰς μὲ τρίτες χώρες. Οἱ σημερινοὶ συνέταιροι ὁμῶς τῆς ΕΟΚ ἔχουν ἐκφράσει τὴ φιλοδοξία νὰ προχωρήσουν πρὸς μιὰ περισσότερο ὁλοκληρωμένη οἰκονομικὴ ἔνωση καί, σὲ ἀπώτερο χρόνο, πολιτικὴ ἔνωση. Μετουσιώνοντας σὲ πράξη τὶς ἐπαγγελίες αὐτές, ἡ ΕΟΚ ἔχει προχωρήσει στὴ δημιουργία κοινῆς πολιτικῆς γιὰ τὴ γεωργία, μεταφορὲς, προώθηση ἀνταγωνισμοῦ, συντονισμοῦ νομισματικῆς καὶ γενικότερης οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῶν χωρῶν-μελῶν, καὶ ἔχει ἰδρύσει γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν τῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τράπεζα Ἐπενδύσεων, τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὴ δημιουργία εὐκαιριῶν ἀασχολήσεως ἀργούντων παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ τὴν υποβοήθηση ἰσορροπῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Κοινότητος. Σημαντικὸς ἐπίσης θεσμὸς εἶναι τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο (Ταμεῖο Ἀγροτικῆς Καθοδήγήσεως καὶ Ἑγ-

τῆς Δανίας καὶ Ἡνωμ. Βασιλείου καὶ τὴν ἐνταξί τους στὴν ΕΟΚ, οἱ λοιπὲς χώρες τῆς ΕΖΕΣ καὶ ἡ Ἰσλανδία ὑπέγραψαν συμφωνία μὲ τὴν ΕΟΚ γιὰ ἐλεύθερες συναλλαγὰς σὲ βιομηχανικὰ προϊόντα.

1. Τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸν ἀναμενόμενο βαθμὸ.

2. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 83.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, third edition, 1975, pp. 48-70.

4. Ἡ Κοινότητα μεγάλωσε τὸ 1973 μὲ τὴν ἐνταξί Ἡνωμ. Βασιλείου, Δανίας καὶ Ἰρλανδίας.

γυήσεων), που είναι επιφορτισμένο με την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής της ΕΟΚ.

Η Ελλάδα συνδέθηκε με την ΕΟΚ με τη Συμφωνία των Αθηνών από την 1-11-1962. Τα κύρια σημεία της Συμφωνίας Συνδέσεως ήταν η ελεύθερη διακίνηση των αγαθών για την επίτευξη της οποίας προβλεπόταν βαθμιαία, μέσα σε περίοδο 22 χρόνων, μείωση των δασμών και κατάργηση κάθε μορφής ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές και από τα δύο μέρη (ως ότου κατά το 1984 θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθεί πλήρης τελωνειακή ένωση μεταξύ Ελλάδας και ΕΟΚ), η αποδοχή από μέρους της Ελλάδας του κοινού δασμολογίου της Κοινότητας για τις συναλλαγές της με τρίτους και η έναρμόνιση των διαφορών ελληνικών μέτρων για τη γεωργία με την υπό προετοιμασία Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της ΕΟΚ. Η Συμφωνία, πέρα από τις διατάξεις αναφορικά με τη διακίνηση εμπορευμάτων, πρόβλεπε επίσης την ελεύθερη διακίνηση εργατικού προσωπικού και υπηρεσιών μεταξύ Ελλάδας και των χωρών-μελών της ΕΟΚ, που θα έπρεπε να είχε επιτευχθεί μέσα σε διάστημα μίας δωδεκαετίας, έναρμόνιση της ελληνικής πολιτικής μεταφορών με την κοινοτική, αποδοχή των κοινοτικών αρχών ανταγωνιστικής πολιτικής, διάφορες διατάξεις δημοσιονομικής πολιτικής,¹ διάφορες απαγορευτικές διατάξεις σχετικές με τη λήψη νέων μέτρων συναλλαγματικής μορφής (δηλ. περιορισμού πληρωμών σε συνάλλαγμα προς το εξωτερικό), τη διευκόλυνση επενδύσεων στην Ελλάδα ιδιωτικών κεφαλαίων των χωρών της ΕΟΚ και τη χορήγηση στην Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων πιστώσεων ύψους 125 εκατ. δολλαρίων για την υποβοήθηση της οικονομικής της ανάπτυξης κατά τα πέντε πρώτα χρόνια εφαρμογής της Συμφωνίας Συνδέσεως. Τέλος η Συμφωνία πρόβλεπε πώς, όταν η λειτουργία της Συνδέσεως έδειχνε ότι η Ελλάδα ήταν σε θέση να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη της Ρώμης, η ΕΟΚ θα μελετούσε τη δυνατότητα ένταξής της Ελλάδας στην Κοινότητα σαν πλήρους μέλους.²

Η υλοποίηση των όρων της Συμφωνίας Αθηνών, στα 14 χρόνια που μεσολάβησαν από την εφαρμογή

της μέχρι σήμερα, είχε την ακόλουθη εξέλιξη: "Όσον αφορά τις ελληνικές εισαγωγές από τις χώρες της Κοινότητας, διακρίνουμε τρεις κατηγορίες αγαθών: α) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία δεν υπάρχουν ελληνικά υποκατάστατα, β) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία υπάρχει ελληνική παραγωγή και γ) αγροτικά προϊόντα. Για την πρώτη κατηγορία η Συμφωνία πρόβλεπε τέτοιο ρυθμό μείωσης της δασμολογικής προστασίας, ώστε πλήρης κατάργηση να επέλθει μετά την παρέλευση δωδεκαετίας. Πράγματι «... η κανονική μεταβατική περίοδος των 12 χρόνων της Συμφωνίας Αθηνών έληξε στις 31-10-74. Από την 1-11-1974 η Ελλάδα έχει επομένως παραχωρήσει δασμολογική απαλλαγή για περισσότερο από το 60% των εισαγωγών της από την Κοινότητα».⁴ Για τα βιομηχανικά είδη της ΕΟΚ της δεύτερης κατηγορίας που ανταγωνίζονται παρόμοια ελληνικά, η μείωση των δασμών ακολούθησε βραδύτερο ρυθμό, και πλήρης κατάργηση προβλέπεται μετά την παρέλευση 22 χρόνων. Από την 1-5-1976 οι δασμοί στα προϊόντα της κατηγορίας αυτής μειώθηκαν κατά 44% από τα αρχικά τους επίπεδα του 1962. Τέλος για τα αγροτικά προϊόντα της τρίτης κατηγορίας η Συμφωνία πρόβλεπε είτε ρύθμιση σύμφωνα με την υπό προετοιμασία Κοινή Αγροτική Πολιτική και την προϋπόθεση ευθυγραμμίσσεως της ελληνικής πολιτικής προς αυτήν, είτε άρση της δασμολογικής προστασίας μετά την παρέλευση 12 ή 22 χρόνων, ανάλογα με το είδος των προϊόντων.⁵

Αντίθετα οι ελληνικές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων στις χώρες της ΕΟΚ είχαν την ίδια μεταχείριση με αυτή παρόμοιων προϊόντων των χωρών της Κοινότητας, αφού η βαθμιαία μείωση των δασμών των συνεταιρίων εφαρμόστηκε και γι' αυτές με αποτέλεσμα από την 1-7-68 να απολαμβάνουν πλήρους ελευθερίας διακινήσεως. "Όσον αφορά τις ελληνικές γεωργικές εξαγωγές, όρισμένα προϊόντα, όπως καπνός, σταφίδα, κρασιά, έλιές, κολοφώνιο και τερεβινθέλαιο, απολαμβάνουν ειδικής μεταχειρίσεως με τη μορφή της ελεύθερης εισόδου μέχρις ενός ορισμένου ορίου, και άλλα ρυθμίζονται με διατάξεις της κοινής αγροτικής πολιτικής, που συνήθως τοποθετούν τα ελληνικά προϊόντα σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τα αντίστοιχα των χωρών της ΕΟΚ και ελαφρώς πλεονεκτικότερη σε σχέση με εκείνα τρίτων χωρών (ή άλλων χωρών), που έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με την Κοινότητα. Η τελευταία

1. Η Συμφωνία υπογράφηκε στις 9-6-1961 και περιείχε τέσσερα παραρτήματα και είκοσι πρωτόκολλα ρυθμιστικά και επεξηγηματικά των κυρίων άρθρων. Βλέπε: *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Industrial Development Corporation, Athens 1963. Για περιγραφή και σχόλια επί της Συμφωνίας, βλέπε επίσης *Fourth General Report on the Activities of the Community*, European Economic Community Commission, 1961.

2. Οι χώρες της ΕΟΚ και η Ελλάδα δικαιούνται να αντικαθιστούν τους εισαγωγικούς δασμούς (που καταργούνται) με εγχώριους φόρους, με την προϋπόθεση ότι οι φόροι αυτοί εφαρμόζονται επίσης και στα εγχώρια προϊόντα. Άρθρο 17 της Συμφωνίας Αθηνών.

3. Άρθρο 72 της Συμφωνίας Αθηνών.

4. General Secretariat of the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*, p. 91.

5. Είδη των οποίων η δασμολογική προστασία έληξε περιλαμβάνουν λαχανικά, όσπρια, φρούτα (νοπιά, ξερά), ψάρια, καπνό κ.ά., ενώ η δεύτερη υποομάδα περιλαμβάνει ζώα, γαλακτοκομικά προϊόντα, κρέας, λίπη, σιτηρά, ρύζι, ζάχαρη, καφέ, μούστο, κρασιά κ.ά.

ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1962 τὴν ἐναρμόνιση τῆς πολιτικῆς της μὲ τὴν κοινοτικὴ γιὰ τὰ σιτηρά, πουλερικά, χοιρινὸ κρέας, φρούτα καὶ λαχανικά, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια ἀντιμετώπισε ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια, ὅταν καὶ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴ σειρά της ζήτησε τὴ συμβολὴ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῶν ἀγορῶν συγκεντρώσεως τῶν προαναφερθέντων προϊόντων—μὴ καὶ οἱ ἑλληνικὲς τιμὲς ἦταν κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν ἀντίστοιχων κοινοτικῶν—καὶ ἡ ΕΟΚ ἀρνήθηκε. Τὸ θέμα εἶχε παραπεμφθῇ στὸ Συμβούλιο Συνδέσεως, ὅπου καὶ παρέμεινε ἄλυτο μέχρις ὅτου ἡ κήρυξη τῆς δικτατορίας τερμάτισε μεταξὺ ἄλλων καὶ αὐτὲς τὶς διαπραγματεύσεις. Ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς διαφόρους θεσμοὺς τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, ποὺ λειτούργησε ἀπόσκοπτα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπταετίας, ἦταν τὸ χρονοδιάγραμμα γιὰ τὴ δημιουργία τελωνειακῆς ἐνώσεως, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σημειωθῇ σημαντικὴ πρόοδος, ὅπως εἶδαμε μὲ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ τῶν 2/3 σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν εἰσαγωγῶν.

Ἀπὸ κάθε ἄλλῃ πλευρᾷ ὅμως ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ δὲν ἀπέδωσε τὰ ἀναμενόμενα. Τουναντίον δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῇ πὼς δημιούργησε ὑποχρεώσεις χωρὶς ἀντίστοιχα δικαιώματα, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψη, στὴ χάραξη τῆς πολιτικῆς της, τὴν παρόμοια κοινοτικὴ πολιτικὴ καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ χρειαζόταν νὰ υφίσταται τὸ κόστος αὐτῆς τῆς εὐθυγραμμίσεως χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἀντάλλαγμα, ἀφοῦ δὲν μπορούσε νὰ προσφύγει στὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα γιὰ βοήθεια. Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἐπομένως, ἡ ἐνταξίη μας στὴν ΕΟΚ πρέπει νὰ θεωρεῖται ἐποφελής, ἀφοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἑλληνικὴ παρουσία στὰ διάφορα θεσμικὰ κοινοτικὰ ὄργανα καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἄμεση προσφυγὴ στὰ κοινοτικὰ ταμεῖα. Ἡ δικτατορία ἦταν βέβαια ἕνας σημαντικὸς λόγος γιὰ τὴ διακοπὴ τῶν πιστώσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τράπεζας Ἐπενδύσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ΕΟΚ εἶχε «παγώσει» ἕνα ἀδιάθετο ὑπόλοιπο ἀπὸ 56 ἑκατ. δολλάρια μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος τὸ 1967,¹ τὸ ὁποῖο τελικὰ χορηγήθηκε στὴ χώρα μας μετὰ τὴ μεταπολίτευση κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1974. Τὰ δάνεια τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων ἦταν συνεπῶς ἡ μόνη χειροπιαστὴ βοήθεια τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν Ἑλλάδα μέχρι σήμερα. Τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο δὲν σημειώθηκε ἡ παραμικρὴ πρόοδος ἦταν ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἐργατικοῦ προσωπικοῦ ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ, ποὺ προβλεπόταν νὰ πραγματοποιηθῇ μέχρι τὶς 30-11-1974.² Μερικὲς ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἕλληνες ἐργάζονται

σὲ χώρες τῆς ΕΟΚ (ιδιαίτερα στὴ Δυτ. Γερμανία), καὶ ἡ ἑλλειψη ἐλευθερίας διακινήσεώς τους ἀποτελεῖ καθαρὴ ἀθέτηση συμβατικῶν ὑποχρεώσεων ἀπὸ πλευρᾶς τῆς Κοινότητος. Φυσικὰ τὸ πρόβλημα τῆς μεταναστεύσεως ἀποδείχτηκε γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ πιὸ κατ' ἀπ' αὐτὸ ποὺ περίμεναν, χάρις στὴν παντελῆ ἑλλειψη μεταναστευτικῆς πολιτικῆς καὶ στὴν ἐσφαλμένη ἀντίληψη πὼς οἱ Gastarbeiter (ἐπισκέπτες-ἐργάτες) θὰ ἐπέστρεφαν στὶς πατρίδες τους μετὰ τὴ λήξη καὶ τὴ μὴ ἀνανέωση τῶν συμβολαίων ἐργασίας. Τώρα ποὺ τὸ εὐρωπαϊκὸ οἰκονομικὸ θαῦμα, ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μετανάστες βοήθησαν νὰ πραγματοποιηθῇ, τελείωσε, οἱ μετανάστες ἀποτελοῦν αἰφνίδια ἕνα σοβαρὸ κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ πρόβλημα γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ τὴ διευκόλυνση ἐπενδύσεων στὴν Ἑλλάδα ἰδιωτικῶν κεφαλαίων τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, παρατηροῦμε πὼς ἡ εἴσοδος αὐτῶν τῶν κεφαλαίων δὲν ὑπῆρξε διόλου θεαματικὴ καὶ πὼς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ περισσότερο στὴν προνομιακὴ μεταχείριση τῶν κεφαλαίων αὐτῶν ποὺ παρέχει τὸ ΝΔ 2687/1953 «Περὶ Ἐπενδύσεων καὶ Προστασίας Ξένου Κεφαλαίου», παρὰ στὴ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν. Γιὰ τὸ ρόλο τῶν ξένων ἐπενδύσεων θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα πιὸ κάτω.

ἐξωτερικὸ ἐμπόριο

Ἡ ἐξέταση τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶναι χρησιμὴ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν πλεονεκτημάτων ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν Κοινὴ Ἀγορά, καὶ συνεπὼς ἀρχίζουμε μ' αὐτὴ. Ἡ ἐπίδοση τῆς χώρας μας ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο ἐμφανίζεται στὸν πίνακα 1 καὶ στὰ σχήματα 1 καὶ 2. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ καὶ ἡ βαθμιαία κατάργηση τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν, μαζί μὲ τὴν ταχεῖα αὐξηση τῶν εἰσοδημάτων καὶ τὴ δυναμικὴ ἀνάπτυξη ὀρισμένων κλάδων τῆς οἰκονομίας, ἐπέφεραν μιὰ σημαντικὴ αὐξηση τῶν ἐμπορικῶν μας συναλλαγῶν ἰδιαίτερα μὲ τὶς χώρες τῆς Κοινότητος. Ἐτσι, ἐνῶ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς τῶν ἐξαγωγῶν μας (σὲ τρέχουσες τιμὲς) περιόδου 1951-62 ἦταν 9,2% καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐξαγωγῶν μας περιόδου 1962-74, 20,36%, ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς τῶν ἐξαγωγῶν μας πρὸς τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο ἦταν ἀκόμη ταχύτερος μὲ 21,4%. Ἐπίσης ἀπὸ μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ μεταβολῆς τῶν εἰσαγωγῶν μας 6,9% γιὰ τὴν περίοδο 1951-1962, τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν περιόδου 1962-74 αὐξήθηκε μὲ μέσο ρυθμὸ 17,13%, ἐνῶ οἱ εἰσαγωγὲς μας ἀπὸ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο εἶχαν μέση ἐτήσια αὐξηση 14,3%.³

1. Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, Feb. 1968, p. 350.

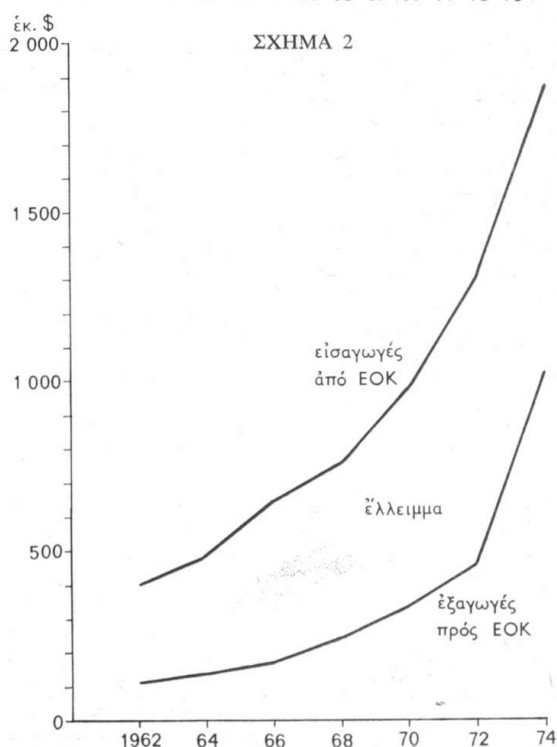
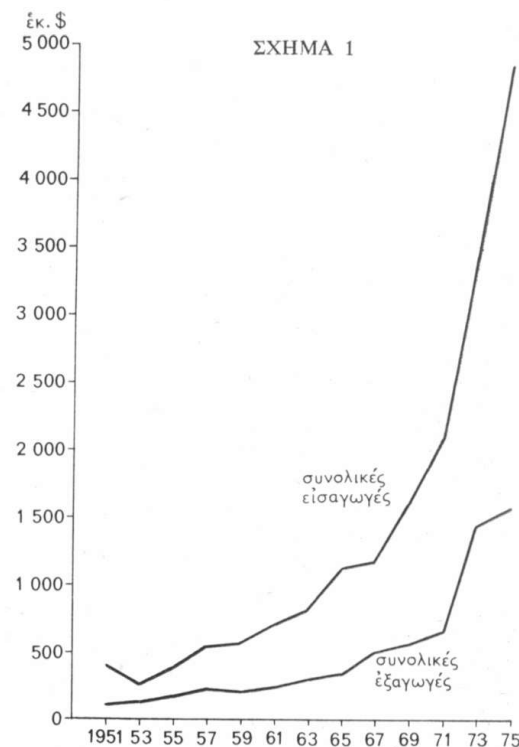
2. Ἄρθρο 44 τῆς Συμφωνίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἐργατικοῦ προσωπικοῦ στὸ χώρο τῆς Κοινότητος, ἰσχύει μόνο γιὰ τοὺς ἔχοντες ἐθνικότητα τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ.

3. Οἱ ρυθμοὶ 21,4% καὶ 14,3% γιὰ τὴν αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὴν ΕΟΚ ἔχουν ὑποεκτιμηθῇ ἑλαφρά, γιατί δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ ἐξαγωγὲς πρὸς καὶ εἰσαγωγὲς ἀπὸ Δανία καὶ Ἰρλανδία τῶν χρόνων 1962 καὶ 1963.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Συνολικές ελληνικές εξαγωγές και εισαγωγές περιόδου 1951-1975, έμπόριο με ΕΟΚ* και έμπορο με έλλειμματα
Έκστ. δολάρια Τρέχουσες τιμές

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Εξαγωγές																									
1. Σύνολο (α)	102	120	113	152	183	190	220	232	204	203	223	250	290	309	327	405	495	468	554	643	662	870	1444	2030	2030
2. ΕΟΚ	86	113	117	140	150	170	226	244	277	336	350	458	794	1025											
% 2 πρὸς 1	39	45	40	45	46	42	46	52	50	52	53	55	55	54	52	55	54	52	50	52	53	53	53	55	50
Εισαγωγές																									
1. Σύνολο (β)	399	346	239	330	382	464	524	565	567	702	714	701	803	885	1134	1223	1186	1393	1594	1958	2098	2348	3460	4385	4825
2. ΕΟΚ	348	388	404	479	585	638	652	753	826	976	1067	1290	1737	1865											
% 2 πρὸς 1	49	55	50	54	52	52	55	54	52	55	54	52	55	54	52	55	54	52	50	51	55	50	50	43	43
Έμπόριο έλλειμμα																									
1. Σύνολο	297	226	126	178	199	274	304	333	363	499	491	451	514	576	807	817	691	925	1040	1315	1436	1478	2019	2355	2745
2. ΕΟΚ	262	275	287	339	435	468	426	509	549	640	717	832	943	840											
% 2 πρὸς 1	53	61	56	59	54	57	62	55	53	49	50	56	48	36											
% (α) πρὸς (β)	26	35	47	46	48	41	42	41	36	29	31	36	36	35	29	33	42	34	35	33	32	37	42	46	43

*Μετάξυ 1961-63 η ΕΟΚ τὸν ἔξ. συν. τὸ Ἡνωμ. Βασίλειο, 1964-1974 η ΕΟΚ τὸν ἑνῆα.
Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
OECD: Greece, Economic Surveys, 1972 and 1973.

Ὁ βραδύτερος ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς ΕΟΚ, σὲ σχέση με τὶς συνολικὲς εἰσαγωγές, ὀφείλεται βασικά στὴ συμβολὴ τῶν πετρελαιοειδῶν κατὰ τὴ διετία 1973-74. Ἄν ἐπομένως ἐξαιρέσουμε τὰ δύο αὐτὰ χρόνια, τότε, γιὰ τὴν περίοδο 1962-72, τόσο οἱ συνολικὲς εἰσαγωγές μας ὅσο καὶ ἐκεῖνες ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς ΕΟΚ εἶχαν περίπου τὴν ἴδια μέση ἐτήσια αὐξηση με 13,14% καὶ 12,96% ἀντιστοίχως. Οἱ χῶρες τῆς ΕΟΚ ἀπορρόφησαν κατὰ μέσο ὄρο 48,7% τῶν ἐλληνικῶν ἐξαγωγῶν στὴν περίοδο 1962-74 (52,6% γιὰ τὴν περίοδο 1970-74) καὶ ἀντιπροσωπεύονται με 51,5% στὶς εἰσαγωγές μας (μέσος ὄρος περιόδου 1962-74). Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξη καὶ ἰδιαίτερα ἡ πρὸ ταχύρρυθμης αὐξησης τῶν ἐξαγωγῶν σὲ σχέση με τὶς εἰσαγωγές, καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ τῶν προϊόντων τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς στὶς ἐξαγωγές, πού αὐξήθηκε ἀπὸ 11,1% τὸ 1962 σὲ 50,1% κατὰ τὸ 1974, ἀποτελοῦν βέβαια ἐνθαρρυντικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ εἶναι πολὺ νωρὶς ἀκόμη γιὰ νὰ λύσουν τὸ χρόνιο πρόβλημα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Τὸ πρῶτο πρόβλημα εἶναι πὼς τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου αὐξάνεται ἀνησυχητικὰ τόσο στὸ σύνολό του ὅσο καὶ στὶς συναλλαγές μας με τὴν ΕΟΚ, ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ τὰ σχήματα 1 καὶ 2. Ἐνῶ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς διογκώσεως τοῦ συνολικοῦ ἐμπορικοῦ ἔλλειμματος στὴν περίοδο 1951-62 ἦταν 7,26%, κατὰ τὴν περίοδο 1962-75 ὑπερδιπλασιάστηκε φθάνοντας τὸ 15,89%, καὶ ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς γιὰ τὶς συναλλαγές μας με τὴν ΕΟΚ γιὰ τὴν περίοδο 1962-1974 ἦταν 10,35%. Φυσικὰ ἡ δευτέρη περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔντονη ἀναπτυξιακὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ με ἐπακόλουθο τὴν αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ γιὰ ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου—τὰ ὀφέλη τῶν ὁποίων ἔχουν κατ' ἀνάγκη μακροχρόνιο χαρακτήρα, ἔντονες πληθωριστικὲς τάσεις καὶ αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Βέβαια τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο ἦταν πάντα ἔλλειμματικό, καὶ τὸ γεγονός δὲν θὰ εἶχε ἰδιαίτερη σημασία, τουλάχιστο κάτω ἀπὸ ὁμαλές συνθήκες,¹ με τὴν προϋπόθεση ὅτι οἱ ἄδελφοι πόροι θὰ ἦταν ἐπαρκεῖς νὰ τὸ καλύψουν καὶ νὰ ἀφήσουν τὸ ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν εἴτε ἰσοσκελισμένο εἴτε πλεονασματικό. Ὅταν ὅμως τὸ τελευταῖο εἶναι ἔλλειμματικό γιὰ σειρὰ χρόνων, ὅπως τὸ ἐλληνικόν, καὶ ἐπὶ πλεόν τὸ ἔλλειμμα διογκώνεται ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο, τότε ἡ κατάστασις διαφέρει ἀφοῦ ἡ χώρα θὰ πρέπει νὰ βασίζεται σὲ ὀλοένα μεγαλύτερο βαθμὸ σὲ ἐξω-

τερικὲς πηγές γιὰ τὴ μεταβίβαση κεφαλαίων πρὸς ἰσοσκέλιση τοῦ ἔλλειμματος, πράγμα πού δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο, γιατί: α) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατάστασις στὴν ὁποία βρίσκεται τόσο ἡ ἐγχώρα ὅσο καὶ ἡ παγκόσμια οἰκονομία, ἢ τουλάχιστο οἱ οἰκονομίες τῶν χωρῶν πού ζητεῖται ἡ βοήθεια, β) ὑπάρχει κάποιο τίμημα, πού ἀνάλογα με τὶς ὑφιστάμενες πιέσεις δυνατό νὰ εἶναι ὑπέρογκο καὶ ἴσως ἀπαράδεκτο καὶ γ) δημιουργοῦνται ὀλοένα καὶ μεγαλύτερες ἐξαρτήσεις ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ με ἀπρόβλεπτες γιὰ τὸ μέλλον συνέπειες ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄσκησις αὐτόνομης οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Συνεπῶς ἡ ὑπαρξὴ ἔλλειμμάτων στὸ λογαριασμὸ τρεχουσῶν συναλλαγῶν καθιστᾷ τὴν κατεύθυνση καὶ τὴ διαχείριση τῆς οἰκονομίας ἐξαιρετικὰ ἐπισημάνει, δημιουργεῖ προβλήματα στὸ θέμα τῆς ἰσοτιμίας τοῦ ἔθνικο νομίσματος με ἐπιπρόσθετη ἀβεβαιότητα στὶς ἐξωτερικὲς συναλλαγές καὶ, τὸ σημαντικότερο, ἀποτελεῖ φραγμὸ στὴν ἐπαυξητικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ.

Τὸ δεύτερο πρόβλημα εἶναι πὼς οἱ ἀνταλλακτικοὶ ὅροι ἐμπορίου (barter terms of trade) τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὴν περίοδο 1951-75 κινήθηκαν κατὰ τέτοιο τρόπο, πού δὲν προσιωνίζει ἰδιαίτερα ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ μελλοντικὴ πορεία τοῦ ἐλληνικοῦ ἐμπορίου. Τὶς ἐνδείξεις αὐτὲς παρέχει ὁ πίνακας 2, πού παρουσιάζει τοὺς ἀνταλλακτικούς ὁρους ἐμπορίου, πού εἶναι χρήσιμοι γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν μέσων διεθνῶν τιμῶν, πού ἀντιμετώπισε

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

	Δείκτες τιμῶν Ἑξαγωγῶν (1)	Εἰσαγωγῶν (2)	Ἀνταλλακτικοὶ ὅροι ἐμπορίου 1 : 2
1951	50,4	54,1	93
1952	47,5	55,2	86
1953	70,8	83,1	85
1954	85,7	98,0	87
1955	94,0	98,5	95
1956	101,4	103,1	98
1957	98,8	105,3	94
1958	96,7	96,4	100
1959	88,3	95,7	92
1960	86,5	93,1	93
1961	86,9	91,5	95
1962	88,7	90,7	98
1963	101,5	90,5	112
1964	100,4	93,5	107
1965	98,2	94,7	104
1966	100,8	96,1	105
1967	98,9	95,2	104
1968	96,7	95,8	101
1969	97,5	95,9	102
1970	100,0	100,0	100
1971	99,6	103,5	96
1972	104,1	112,6	92
1973	131,7	134,2	98
1974	177,2	197,6	90
1975	192,0	232,2	83

Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.

1. Σὲ περίπτωση, λ.χ., πολέμου ἢ ἄλλης καταστάσεως ἀνάγκης, μιὰ χώρα δυνατό νὰ ἐπιδιώκει πολιτικὴ αὐτάρκειας σὲ πολλὰ ἀγαθὰ γιὰ νὰ περιορίζει τὶς ἐξαρτήσεις της ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ἔστω κι ἂν αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὀρισμένα ἀγαθὰ παράγονται με ψηλότερο κόστος ἀπὸ ὅ,τι προσφέρονται στὶς διεθνεῖς ἀγορές, πού δυνατό νὰ εἶναι ἐπισημασθεῖς ἢ μπλοκαρισμένες.

ή Ελλάδα. Σύμφωνα μ' αυτούς και με μικρές εξαιρέσεις, ή υποπερίοδος 1951-63 χαρακτηρίζεται από καλύτερευση στους όρους εμπορίου, ενώ ή υποπερίοδος 1963-73 διακρίνεται για χειροτέρευση.

Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι όρισμένες μεταβολές στους όρους εμπορίου πιθανό να όφείλονται περισσότερο σε τυχαία περιστατικά παρά σε συστηματική σχέση. Τα χρόνια που παρουσιάζουν σημαντικές ανωμαλίες είναι 1963, 1974 και 1975. Για τα δύο τελευταία γνωρίζουμε πως ό τετραπλασιασμός των τιμών του άργου πετρελαίου συνέβαλε κατά πολύ στη σημαντική χειροτέρευση. Η τιμή επίσης για τό 1963 είναι σημαντικά διαφορετική από τις λοιπές και δέν είναι χαρακτηριστική της όλης σειράς. Άν λοιπόν εξαιρέσουμε τα χρόνια αυτά, τότε ή εικόνα στους όρους εμπορίου μεταξύ των δύο υποπεριόδων δέν είναι τόσο σημαντικά διαφορετική όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Η σχετική καλύτερευση στην πρώτη υποπερίοδο πιθανό να όφείλεται στο γεγονός ότι οι διεθνείς τιμές πολλών προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (primary commodities) είχαν παραμείνει σε χαμηλά επίπεδα κατά την περίοδο 1952-62. Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι οι σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές του ελληνικού εμπορίου κατά την τελευταία εικοσιπενταετία περιπλέκουν κατά πολύ την εξέταση των ανταλλακτικών όρων εμπορίου. Άλλά και με όλες αυτές τις επιφυλάξεις ή εικόνα που σχηματίζεται δέν είναι όπωσδήποτε ένθαρρυντική.

Φυσικά χειροτέρευση των ανταλλακτικών όρων εμπορίου δέν συνοδεύεται άναγκαστικά ούτε από φθίνουσες εξαγωγικές εισπράξεις, άν ό όγκος των εξαγωγών αυξάνει άπαρκως, ούτε από φθίνοντα εισοδήματα στον εξαγωγικό τομέα, άν ύπάρχει άπαρκής αύξηση της παραγωγικότητας αυτού του τομέα. Η χειροτέρευση όμως των ανταλλακτικών όρων εμπορίου μιάς χώρας άφήνει τη χώρα αυτή με χαμηλότερες συναλλαγματικές προσόδους και χαμηλότερο έθνικό εισόδημα σε σύγκριση με μιά κατάσταση στην όποία τέτοια χειροτέρευση δέν έχει συμβή.

Η άδυναμία της ελληνικής οικονομίας μέχρι σήμερα στον εξαγωγικό τομέα καταφαίνεται από την τελευταία σειρά του πίνακα 1 που δίνει την αξία των εξαγωγών σαν ποσοστό της αξίας των εισαγωγών. Από τα στοιχεία αυτά είναι φανερό πως μόνο στα τρία τελευταία χρόνια 1973-1975 οι εξαγωγές μας κατόρθωσαν να χρηματοδοτήσουν γύρω στο 44% των εισαγωγών και να φθάσουν έτσι την επίδοση της περιόδου 1953-58. Η πλήρης κατάργηση των διαφόρων ποσοτικών περιορισμών και της δασμολογικής προστασίας προβλέπεται να άφήσει τους ανταλλακτικούς όρους εμπορίου άνεπηρέαστους (θα έξαρτηθεί από τό άν οι ελληνικές εισαγωγές κι έξαγωγές επηρεάσουν διεθνείς τιμές, κι αυτό πρέπει μάλλον να άποκλείεται μιά και ό όγκος του ελληνικού εμπορίου είναι ελάχιστος σε σχέση με την παγκόσμια

προσφορά), θα επηρεάσει όμως δυσμενώς τό έμπορικό έλλειμμα.

Έχοντας έπισκοπήσει με συντομία την εξέλιξη του ελληνικού εμπορίου για τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια στρεφόμαστε τώρα στην άνάλυση των πιθανών πλεονεκτημάτων που ελπίζεται πως θα προκύψουν από την πλήρη ένταξη μας στην κοινή αγορά.

τα όφέλη της έντάξεως— ή βιομηχανία

Ό σταδιακός και μακροχρόνιος δασμολογικός άφοπλισμός που πρόβλεπε ή Συμφωνία Άθηνών όφειλόταν βασικά στον ύπανάπτυκτο χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με τις προηγμένες οικονομίες της ΕΟΚ. Ό ίδιος λόγος άποτελέσσε και τη βάση της επιχειρηματολογίας των έπικριτών πρώτα της συμφωνίας συνδέσεως και πρόσφατα των ένεργειών για την ένταξη της Ελλάδας σαν πλήρους μέλους της Κοινότητας.¹ Σε γενικές γραμμές είναι παραδεκτό πως συνένωση μιάς ύπανάπτυκτης ή έστω άναπτυσσόμενης οικονομίας με προηγμένα βιομηχανικά έθνη για τη δημιουργία μιάς κοινής αγοράς, ενώ προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα στα τελευταία, είναι επιζήμια στις πρώτες. Τό επιχείρημα τουτό στηρίζεται στο γεγονός ότι ή οικονομική δραστηριότητα (και έννοούμε έδω την ύπαρξη βιομηχανικών πόλων) τείνει να συγκεντρώνεται σε περιοχές που είναι προικισμένες με κατάλληλους και άφθονους παραγωγικούς συντελεστές και πολυάνθρωπες αγορές. Ένώ ή Κοινή Άγορά με την κατάργηση των δασμών και την έπαύση της αγοράς προσφέρει στις συμμετέχουσες χώρες τη δυνατότητα αύξησης της παραγωγής και του όφέλους, λόγω της καλύτερης αξιοποίησης των οικονομικών μεγάλης κλίμακας, μόνο εκείνες οι χώρες που έχουν τους κατάλληλους παραγωγικούς συντελεστές είναι σε θέση να όφελιθούν.

Τέτοιοι παραγωγικοί συντελεστές είναι τό ειδικευμένο έργατικό προσωπικό, τό κεφάλαιο, σύγχρονη τεχνολογία και μέθοδοι όργανώσεως, δραστήρια διοίκηση έτοιμη ν' αναλάβει επιχειρηματικούς κινδύνους κ.ά. Όταν οι συντελεστές αυτοί συμπληρώνονται μάλιστα και με σχετικά άφθονες πρώτες ύλες και έξωτερικές οικονομίες, που άπορρέουν από την ύπαρξη μιάς οργανωμένης και προοδευτικής δημόσιας διοίκησης, ύπηρεσιών διαφήμισεως και άναλύσεως αγορών (marketing)—ιδιαίτερα των ξένων αγορών—όργανωμένου δικτύου επικοινωνιών, μεταφορών, άποθηκέυσεως, σχολών επαγγελματικής κατάρτισεως κ.ά., τότε ή παραγωγικότητα

1. Αυτό είναι τό κύριο θέμα του βιβλίου του Καθηγητή Σ. Τριάντη, που αναφέραμε πιο πάνω, και τό ίδιο επιχείρημα χρησιμοποιείται από τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ Καθηγητή Α. Παπανδρέου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Εἰσοδηματικές ἐλαστικότητες ζήτησεως

Προϊόντα	Βέλγιο Λουξεμβούργο	Γαλλία	Δυτ. Γερμανία	Δανία	Ἡν. Βασίλειο	Ἰρλανδία	Ἰταλία	Ὁλλανδία	Λοιπὴ Δυτικὴ Εὐρώπη	ΕΣΣΑ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη	Ἑλλάδα
Λαχανικά	0,40	0,30	0,20	0,50	0,30	0,30	0,30	0,30	0,51	0,40	0,20
Φρούτα	0,48	0,50	0,54	0,68	0,51	0,94	0,64	0,54	0,74	0,72	0,31
Ἑσπεριδοειδῆ	0,50	0,50	0,80	0,71	0,63	0,83	0,70	0,61	0,69	0,92	0,32
Πορτοκάλια - Μανταρίνια	0,50	0,50	0,80	0,70	0,60	0,80	0,70	0,60	0,74	0,93	0,40
Λεμόνια	0,50	0,50	0,80	0,50	0,50	0,70	0,70	0,80	0,39	0,89	0,10
Τυρί	0,60	0,30	0,50	0,30	0,20	0,50	0,50	0,20	0,35	0,56	0,30
Κρασιά	1,30	0,10	1,20	1,70	1,80	2,00	0,10	1,70	0,48	0,90	0,50

Πηγή: Agricultural Commodity Projections 1970-1980, FAO 1971, Rome.

τους τείνει νὰ αὐξάνεται καὶ μαζὶ καὶ τὸ ὄφελος.¹ Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν παρατηρούμενη ἀσυμμετρία στὸ βαθμὸ ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν τῶν διαφόρων χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ στὰ χρόνια ποὺ διέρρευσαν ἀπὸ τὴ σύστασή της μέχρι σήμερα. Οἱ παραγωγικοὶ αὐτοὶ συντελεστὲς βρίσκονται ἀτυχῶς σὲ περιορισμένη προσφορὰ στὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἐπομένως σὲ θέση νὰ ἐπωφεληθῇ σημαντικὰ ἀπὸ τὴ διάνοιξη μιᾶς πολυάνθρωπης ἀγορᾶς 258 ἑκατ., καὶ θὰ πρέπει νὰ περιοριστῇ στὰ λίγα ἑκείνα προϊόντα στὰ ὁποῖα συγκριτικὰ πλεονεκτεῖ. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ προϊόντα εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ εἶναι ἀγροτικά παρὰ βιομηχανικά, μὲ μιὰ σημαντικὴ ἐπίσης συμμετοχὴ πρῶτων ὑλῶν τῶν ὁποίων ἡ ζήτησις εἶναι σχετικὰ ἀνελαστική. Τουλάχιστο γιὰ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀγροτικά προϊόντα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα, μελέτες τοῦ FAO καὶ τοῦ ΟΟΣΑ ἔχουν δείξει πὼς τόσο ἡ εἰσοδηματικὴ ὅσο καὶ ἡ σύνθετη ἐλαστικότητά τους ζητήσεως² εἶναι χαμηλὴ (μικρότερη τῆς μονάδας) στὶς διάφορες χώρες τῆς Κοινότητος, ὅπως καταφαίνεται καὶ στὸν πίνακα 3. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι οἱ προοπτικὲς αὐξήσεως τῶν πωλήσεων τῶν προϊόντων αὐτῶν, εἴτε λόγῳ μειώσεως τῆς τιμῆς τους—δταν οἱ τελευταῖοι δασμολογικοὶ φραγμοὶ ἀποσυρθοῦν—εἴτε λόγῳ αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων στὶς χώρες αὐτές, νὰ εἶναι περιορισμένες. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὑπάρχει τάσις γιὰ δραστικὲς περικοπὲς στὴν παραγωγή πολ-

λῶν γεωργικῶν προϊόντων γιὰ νὰ ἀποφεύγονται ὑπερπροσφορὲς καὶ κατ' ἐπέκτασιν διογκωμένες ἀπαιτήσεις τῶν ἀγροτῶν τῆς ΕΟΚ ἀπὸ τὸ Κοινὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο. Αὐτὸ ὅμως προσκρούει στὴ γενικότερη ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω. Γιὰ ὁρισμένα προϊόντα μας, μὲ σχετικὰ ψηλὲς εἰσοδηματικὲς ἐλαστικότητες, ὑπάρχει βέβαια ἡ ἐλπίδα περαιτέρω διεισδύσεως σὲ ἀγορὲς τόσο τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος ὅσο καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ εὐκαιρίες ὑπάρχουν, δὲν σημαίνει ὅτι μποροῦν καὶ νὰ ἀξιοποιηθοῦν. Θὰ ἐπιστρέψουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ πιὸ κάτω. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικά μας εἶδη, οἱ κλάδοι ποὺ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὶς ἐξαγωγὰς τοῦ 1975 καὶ ἔχουν σοβαρὲς ἐλπίδες διεισδύσεως σὲ ξένες ἀγορὲς, περιλάμβαναν προϊόντα πετρελαίου, νήματα καὶ ὑφαντικά, ρουχισμὸ καὶ ὑπόδηση, τσιμέντα, χημικὰ καὶ πρῶτες ὕλες, ὅπως ἀνθρακικὸ μαγνήσιο, ἀκατέργαστο ἀργίλιο καὶ σιδηρονικέλιο. Ἀπὸ τοὺς νέους σχετικὰ κλάδους στὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία μόνο τὰ προϊόντα πετρελαίου (μὲ 8.065 ἑκατ. δραχ.) καὶ ἡ χημεία (μὲ 3.015 ἑκατ. δραχ.) εἶχαν σημαντικὴ παρουσία στὶς ἐξαγωγές.

Τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴ βελτίωση τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὴ δραστηριοποίησιν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ποὺ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἐνταξίη μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά, εἶναι δύσκολο νὰ προβλεφθοῦν μὲ ἀκρίβεια. Ἐνῶ ἀναντίρρητα ὀφέλη εἶναι δυνατό νὰ προκύβουν, ἡ μέθοδος εἶναι πιθανὸ νὰ ἀποβῇ δίκαιο μαχαίρι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Εἶναι γεγονός πὼς λόγῳ τοῦ μικροῦ σχετικὰ μεγέθους τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων γίνεται σπατάλη παραγωγικῶν πόρων, ποὺ κάνει τὶς ἐπιχειρηματικὲς μονάδες ἐσωτερικὰ ἀναποτελεσματικές. Συνεπὸς ἐπέκτασις τῶν μονάδων ὥς ὅτου φθάσουν τὸ ἄριστο μέ-

1. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 74.
2. Ἡ σύνθετη ἐλαστικότητα (composite elasticity) ζήτησεως ἀντικατοπτρίζει τὸ βαθμὸ ἀνταποκριτικότητος τῆς ζητούμενης ποσότητος σὲ μεταβολὰς ὧν τῶν παραγόντων χωρὶς διάκριση, ὅπως λ.χ. τιμῆς, εἰσοδήματος, προτιμήσεων κ.ά. Ἡ ἔννοια εἶναι χρήσιμη, ὅταν ἡ ὑπόθεσις *ceteris paribus*, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῶν ἄλλων ἐλαστικότητων, δὲν ἰσχύει. Βλέπε OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968, p. 71.

γεθός τους, που ορίζεται σαν το μέγεθος εκείνο που απαιτείται για την πλήρη αξιοποίηση των τεχνικών οικονομιών κλίμακας, συνεπάγεται βελτίωση της κατανομής των παραγωγικών πόρων και κατ'έκταση μείωση του κόστους. Οι επιπτώσεις όμως της βελτίωσης αυτής στο κόστος δεν πρέπει να υπερβάλλονται. Μολονότι δεν υπάρχουν σχετικά στοιχεία για την ελληνική οικονομία και παραλληλισμός με ξένες οικονομίες δεν είναι εύκολος, ωστόσο, με όρισμένες επιφυλάξεις, μπορούμε να πούμε πως οι διαφορές κόστους από τη λειτουργία μιας μικρής και εσωτερικά αναποτελεσματικής μονάδας και μιας που έχει φθάσει το ἄριστο μέγεθος της δυνατό να μην είναι πολύ σημαντικές. Υπάρχουν διάφοροι άλλοι λόγοι που κάνουν τη λειτουργία των μικρών μονάδων οικονομικότερη. Τοῦτο παρατηρείται ιδιαίτερα σε κλάδους που χαρακτηρίζονται από σημαντικό βαθμό διαφορισμού προϊόντος, στους οποίους προσπάθειες επέκτασής τους πιθανό να είναι περισσότερο αποδοτικές, ἢ ἡ επέκτασή παίρνει κάθετη μορφή.

Μιά άλλη, κι ἴσως σημαντικότερη, κατηγορία πλεονεκτημάτων που είναι δυνατό να προκύψουν αναφέρεται στη σχέση μεγέθους και τεχνολογικής προόδου, που προέρχεται από την εργασία του Schumpeter. Ἡ διαδικασία της δημιουργικής καταστροφής του καπιταλισμοῦ (process of creative destruction) προϋποθέτει μιὰ διαφορετική μορφή ανταγωνισμοῦ «... ἀλλά ... δεν είναι αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ανταγωνισμοῦ (τιμῆς) που ἔχει σημασία, ἀλλὰ ὁ ανταγωνισμός ἀπὸ τὸ νέο προϊόν, τὴ νέα τεχνολογία, τὴ νέα πηγή προσφοράς, τὸ νέο τύπο ὁργανώσεως, ανταγωνισμός που κατέχει ἕνα ἀποφασιστικὸ πλεονέκτημα κόστους ἢ ποιότητας και που χτυπᾷ ὄχι τὰ περιθώρια τοῦ κέρδους και τῆς παραγωγῆς τῶν υφιστάμενων ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ τὴς ρίζες και τὴς ἴδιες τὴς ὑπάρξεις τους».¹ Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁμως αὐτὴ ἡ πρόοδος, οἱ ἐπιχειρήσεις πρέπει νὰ προστατευθοῦν ἀποκτώντας κάποια μονοπωλιακὴ δύναμη. Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦ Schumpeter θέτει τὸ δῆλημα: ὅτι ἡ προοδευτικότητα δυνατό νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστη μετὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τῆς ἀποτελεσματικότητας, που μιλήσαμε πρὶν πάνω, δηλ. οἱ ἀνταγωνιστικὲς ἀγορὲς που προϋποθέτει ἡ ἀποτελεσματικότητα δυνατό νὰ παρεμποδίζουν τὴν τεχνολογικὴ πρόοδο.² Ἐπειδὴ, συνεπῶς, οἱ ἐλληνικὲς ἐπιχειρήσεις δεν ἔχουν φθάσει τὸ ἄριστο μέγεθος και τὸ βαθμὸ μονοπωλιακῆς δυνάμεως που χρειάζεται γιὰ μιὰ δυναμικὴ κι ἐπιθετικὴ

παρουσία τόσο στὴν ἐγχώρια ὅσο και στὴς ξένες ἀγορὲς, ἐπιβάλλεται νὰ ἐπεκταθοῦν. Ἐλπίζεται λοιπὸν πὼς ἡ ἄρση τῶν δασμῶν και ἄλλων περιορισμῶν, που συνεπάγεται ἡ ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ, ἀναμένεται νὰ ἐπενεργήσει σὰν καταλύτης γιὰ τὴ δραστηριοποίηση πρὸς δημιουργία μεγαλύτερων και ἰσχυρότερων βιομηχανικῶν μονάδων, που θὰ εἶναι σὲ θέση ὄχι μόνο νὰ ἐπιβιώσουν, ἀλλὰ και νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴς ξένες ἐπιχειρήσεις σὰν ἴσες πρὸς ἴσες. Μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ἐλληνικὲς ἐπιχειρήσεις δεν ἔχουν ἐργαστήρια γιὰ ἔρευνα και ἀνάπτυξη νέων προϊόντων και μεθόδων παραγωγῆς (research and development establishments) και βασίζονται γιὰ τὴν παραγωγικὴ τους διαδικασία εἴτε σὲ παραδοσιακὲς μεθόδους, που δυνατό νὰ εἶναι ἀντιπαραγωγικὲς, εἴτε σὲ σύγχρονη ξένη τεχνολογία, που εἶναι ἐπίσης δαπανηρή. Ἀναμφισβήτητα ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους γιὰ τὴν κατὰστασιν αὐτὴ εἶναι τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων που δεν μπορεῖ νὰ υποστηρίξει τὴ σχετικὴ δαπάνη. Ἀν συνεπῶς ἡ δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων ὁδηγήσει ἐπίσης και στὴν ἐγκατάστασιν σχετικῶν ἐργαστηρίων και ἀνάπτυξη «ἐγχώριας» τεχνολογίας, εἶναι ἀπόλυτα δυνατό τὰ πλεονεκτήματα που ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ νὰ εἶναι φυσικὰ ἢ Κοινὴ Ἀγορὰ δεν ἀποτελεῖ οὔτε ἀναγκαίᾳ οὔτε ἱκανὴ συνθήκη γιὰ τὴν ἐπιτυχία μιᾶς τέτοιας προσπάθειας. Κάτι τέτοιο θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἐπιχειρηθῇ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἔνταξή μας ἢ ὄχι στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ, ἀφοῦ ἀποτελεῖ μέρος τῆς δραστηριότητας τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ μέθοδος ἐπέκτασής, που φαίνεται νὰ υἱοθετεῖται ἀπὸ τὴς ἀρχές, βασίζεται σὲ συγχωνεύσεις μικρῶν και μεσαίων ἐπιχειρήσεων. Ἡ μέθοδος αὐτὴ ἐξαπλώσεως δεν εἶναι εὐρύτερα δοκιμασμένη στὴν Ἑλλάδα, και δεν ὑπάρχει συνεπῶς ἡ σχετικὴ ἐμπειρία. Ὑπάρχουν βέβαια ὁρισμένα προβλήματα και δυσκολίες σχετικὰ μετὴν μέθοδο αὐτὴ που πιθανὸ νὰ περιορίσουν κατὰ πολὺ τὴ χρῆσιν της. Συγχωνεύσεις κι ἐξαγορὲς σχετίζονται μετὴν προσπάθειες ὀρθολογισμοῦ παραγωγῆς, δηλ. μείωση δαπανῶν ιδιαίτερα διοικητικῶν και ἐργασίας, συγκέντρωση τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας σὲ μεγάλα ἐργοστασιακὰ συγκροτήματα γιὰ τὴν αξιοποίηση τεχνικῶν οικονομιῶν μεγάλης κλίμακας, και συνηθέστατα ἀπολύσεις σημαντικοῦ μέρους τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἀκόμη λοιπὸν κι ἂν ὑπάρχουν οἱ ἀπαραίτητες διοικητικὲς ἱκανότητες ἀνάμεσα στὸν ἐλληνικὸ ἐπιχειρηματικὸ κόσμο, μερικὲς ἀπὸ τὴς δυσκολίες εἶναι ιδιαίτερα σοβαρές.³ Γιὰ τὴν πὼς θὰ ἀντιμετωπισθῇ λ.χ. τὸ πρό-

1. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, ch. 7.

2. Ἐρευνες στὴν ἀμερικανικὴ οικονομία τείνουν νὰ ἐνισχύουν τὴν ἄποψιν πὼς ραγδαία τεχνολογικὴ πρόοδος, ἐφευρέσεις, νεωτερισμοὶ κ.ἄ., ἀπαιτοῦν τὴν ὑπαρξὴ ἰσχυρῶν μονοπωλιακῶν ἢ ὀλιγοπωλιακῶν μονάδων, ἀλλὰ ταυτόχρονα τὸ ἰδανικὸ μέγεθος τῶν ἐπιχειρήσεων που χρειάζεται γι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ δραστηριότητα εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ υφιστάμενο. Βλέπε: R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall, 1972.

3. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀνασταλτικοὺς παράγοντες τῆς διαδικασίας συγχωνεύσεων, που ἐξηγεῖ ἐπίσης και τὸ μικρὸ μέγεθος τῶν ἐλληνικῶν ἐπιχειρήσεων, πιθανὸ νὰ εἶναι και ἡ νοσηρία τοῦ Ἑλλήνα ἐπενδύτη-ἐπιχειρηματία νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἰδιοκτησία per se τῆς συχνα μικρῆς οἰκογενειακῆς ἐπιχειρήσεως και νὰ μὴ δέχεται εὐκόλα περιορισμοὺς αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος. Ἡ λύση ἴσως βρίσκεται στὴν

βλημα ἀπολύσεως πλεονάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ποῦ πιθανὸν νὰ προκύψει ἀπὸ τὴ διαδικασία συγχωνεύσεων; Πέρα ἀπὸ τὸ καθαρὰ κοινωνικὸ πρόβλημα καὶ τὴν ἀνάγκη ἐξευρέσεως ἐναλλακτικῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὑφισταμένη ἐλληνικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία προβλέπει τὴν καταβολὴ παχυλῶν ἀποζημιώσεων στοὺς ἀπολυομένους, ποῦ φυσικὰ θὰ παίξει ἀποφασιστικὸ ρόλο σὲ κάθε περίπτωση συγχωνεύσεως. Ἄν πάλι οἱ τυχόν συγχωνεύσεις κι ἐξαγορὲς πάρουν τὴ μορφή συσφαιρωτικῶν ὀργανισμῶν (conglomerates), τότε οἱ μόνοι ποῦ θὰ ὠφεληθοῦν θὰ εἶναι οἱ μέτοχοι τῶν ἐξαγοράσιμων ἐπιχειρήσεων, χωρὶς ὁ νέος ὀργανισμὸς νὰ εἶναι παραγωγικότερος ἢ προοδευτικότερος ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις ποῦ ἐξαγόρασε. Ἄν χρησιμοποιοῦνται ἀλόγιστα ἡ μέθοδος τῶν συγχωνεύσεων κι ἐξαγορῶν, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ προκαλέσει ἀναταραχὲς καὶ σοβαρὲς μονοπωλιακὲς καταστάσεις στὴν οἰκονομία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινοτήτας, στὸ βαθμὸ ποῦ ὑπάρχει, ἐνθαρρύνει φανερά συγχωνεύσεις κι ἐξαγορὲς μεταξὺ ἐπιχειρήσεων διαφορετικῶν κρατῶν-μελῶν γιὰ εὐνοήτους λόγους, ἀλλὰ φαίνεται νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἀντιμονοπωλιακὴ πολιτικὴ τῆς—ἰδιαίτερα μὲ τὸ ἄρθρο 86 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης ποῦ ρυθμίζει τὰ περὶ συγχωνεύσεων κι ἐξαγορῶν καὶ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀρκετὰ σαφές.¹ Ὁ κίνδυνος ποῦ σχετίζεται μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴ ἀφορᾷ τὴν περίπτωση ἐξαγορῶν ἐλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ὁμοειδεῖς ξένες. Ἡ ἐξαγορὰ τῆς ἐταιρίας ΠΙΤΣΟΣ εἶναι ἀρκετὰ σχετικὴ καὶ δὲν προβλέπεται νὰ εἶναι ἡ μοναδική.²

ἐπιμόρφωση τῶν Ἑλλήνων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν σὲ θέματα ὀργανώσεως, χρηματοδοτήσεως καὶ διοικήσεως συγχρόνων ἐπιχειρήσεων.

1. Τὸ ἄρθρο 86 ἀποτελεῖ περισσότερο μιὰ διακήρυξη ἀρχῶν παρά κώδικα ἐπακριβῶν κανόνων. Ἀπαγορεύει τὴν κατάχρηση κυριαρχικῆς θέσεως μέσα στὴν Κοινότητα στὸ σημεῖο ποῦ τέτοια κατάχρηση μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει τὸ ἐμπόριο μεταξὺ κρατῶν-μελῶν. Τὸ ἄρθρο 86 δοκιμάστηκε ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τῆς ἀμερικανικῆς ἐταιρίας Continental Can, ὅταν ἡ τελευταία μὴνύθηκε γιὰ κατάχρηση τῆς κυριαρχικῆς τῆς θέσεως μετὰ τὴν ἐξαγορὰ δύο ἐταιριῶν, μιᾶς γερμανικῆς καὶ μιᾶς ὀλλανδικῆς. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἰσχυρίστηκε πὺς οἱ ἐξαγορὲς αὐτὲς εἶχαν ἐξαλείψει ὀλοσχερῶς τὸν ἀνταγωνισμό σὲ τρεῖς ὑποομάδες τοῦ κλάδου συσκευασίας σ' ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς Κοινότητος, καὶ ζήτησε τὴν ἀκύρωση τῆς ἐξαγορᾶς τῆς ὀλλανδικῆς ἐταιρίας. Ἡ Continental Can ἐφесίβαλε τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Δικαστήριον δικάωσε τὴν ἐταιρίαν μολοντὶ ἡ ἀπόφασί του ἀποτελέσει ὁρόσημο γιὰ τὴν Ἐπιτροπὴ ὅσον ἀφορᾷ μελλοντικὲς περιπτώσεις. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἀποδεικνύει ἐπίσης τὴν ἀδυναμία τῆς ἀντιμονοπωλιακῆς πολιτικῆς τῆς ΕΟΚ νὰ ἀποτελέσει ἓνα δραστηριὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ ὄργανο προστασίας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στὸ χῶρο τῆς Κοινότητος.

2. Συνήθως εἶναι οἱ ἀνταποδοτικὲς ἐπιχειρήσεις ποῦ γίνονται ἀντικειμενικὸ ἐξαγορῶν ἀπὸ ἰσχυρότερους ἀντίζηλους. Στὴν περίπτωσιν τῆς ΠΙΤΣΟΣ ὅμως, ἴσως ἦταν ἡ ἐπίδοσιν τῆς ἐταιρίας καὶ ἡ θέση τῆς σάν μιὰ ἀπὸ τὶς πρωτοπόρες στὸν κλάδο τῆς, ποῦ προκάλεσε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς γερμανικῆς Siemens. Πράγματι ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ΠΙΤΣΟΣ γιὰ τὰ χρόνια 1971, 1972 καὶ 1973 ἦταν ἀντίστοιχα 30,6%, 41,6% καὶ

Στὸ βαθμὸ φυσικὰ ποῦ αὐτὸ συμβῇ καὶ ποῦ οἱ ἐπιχειρήσεις συνεχίσουν τὴ λειτουργία τους, ἡ ἀπλὴ ἀλλαγὴ ἰδιοκτητῶν εἶναι πιθανὸν νὰ μὴν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. Ὅρισμένες ἀλλαγὲς διοικητικῆς, ὀργανωτικῆς καὶ τεχνολογικῆς μορφῆς δυνατό νὰ ἐπηρεάσουν ἓνα μέρος τοῦ προσωπικοῦ χωρὶς αὐτὸ νὰ δημιουργεῖ σοβαρὰ προβλήματα. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ προκαλεῖ ἀνησυχίες καὶ εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι θὰ δημιουργήσῃ προβλήματα γενικότερης κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θὰ εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ποσοστοῦ ξένων ἐταιριῶν μέσα σὲ μιὰ ἀκόμη σχετικὰ μικρὴ καὶ ἀδύνατη ἐλληνικὴ βιομηχανικὴ βάση. Ὁ κίνδυνος βρίσκεται στὸ ὅτι ἀποφάσεις ἀναφορικὰ μὲ τὴν τιμολογιακὴ πολιτικὴ, ἐπενδύσεις, παραγωγή, ἐξαγωγὲς κ.ἄ. τῶν ἐταιριῶν αὐτῶν λαμβάνονται σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπίδρασιν ποῦ θὰ ἔχουν στὴ συνολικὴ ἐπίδοσιν (λ.χ. κέρδη) τοῦ group, συνήθως στὰ ἐπιτελικὰ γραφεῖα τῆς μητρικῆς ἐταιρίας, καὶ τίποτε δὲν ἀποκλείει τὴν περίπτωση οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς νὰ βρίσκονται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἐγχώριας οἰκονομίας καὶ νὰ ἀνταγωνίζονται καὶ μὲ μέτρα κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ ὑπαρξὴ λοιπὸν μιᾶς ἰσχυρῆς ξένης παρουσίας στὴν ἐγχώρια οἰκονομία δυνατό νὰ συντελεῖ στὸν ἀποπροσανατολισμὸ καὶ στὴν ἀποσταθεροποίησιν τῆς.³

Σχετικὰ μὲ τὰ πλεονεκτήματα ποῦ μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν καλυτέρευση τῶν ὄρων ἐμπορίου, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε πὺς, ἐνὸς εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρξῃ τέτοια καλυτέρευση γιὰ τὶς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς σάν σύνολο, ἡ μέχρι σήμερα ἐμπειρία μας δείχνει τὸ ἀντίθετο. Οἱ ἀνταλλακτικοί μας ὅροι ἐμπορίου χειροτέρευσαν κατὰ τὴν τελευταία δωδεκαετία καὶ χωρὶς αἰσθητὴ αὐξηση τῆς ζήτησεως ἐλληνικῶν προϊόντων καὶ σημαντικὴ βελτίωσιν τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐξαγωγικοῦ τομέα, δὲν βλέπουμε πὺς ἡ πορεία τῶν ὄρων ἐμπορίου μπορεῖ νὰ ἀντιστραφῇ πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδας. Τοῦτο εἶναι σημαντικό γιὰ τὸ ὅτι οἱ ὅροι ἐμπορίου καθορίζουν ποιὲς χῶρες μποροῦν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς ποῦ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν πλήρη κατάργηση τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν. Τὰ ὀφέλη τῆς κατηγορίας αὐτῆς, πάντως, σὲ σχέση μὲ ὅσα εἶπαμε πὺς πάνω, πιθανὸν νὰ μὴν εἶναι πολὺ σπουδαία.

Στρεφόμεστε τώρα στὴν ἀνάλυσιν τῶν πλεονεκτη-

30,2%, ἐπιδόσεις κατὰ πολὺ ἀνώτερες τῶν μέσων ὄρων τοῦ κλάδου, ποῦ ἦταν γιὰ τὰ ἴδια χρόνια 19,2%, 22,6% καὶ 19,9%.

3. Δυνατὸ ἐπίσης νὰ συντελεῖ καὶ στὴν ἀποσταθεροποίησιν καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἴδιου τοῦ καθεστώτος μιᾶς χώρας, ὅπως στὴν περίπτωσιν Χιλῆς καὶ ΠΤ. Καὶ ἐνὸς βέβαια καταστάσεις τοῦ Χιλῆς δὲν εἶναι καθημερινὰ φαινόμενα, ἀλλὰς «ἐπεμβάσεις» καὶ «φοβέρους» ἀπὸ πλευρᾶς ξένων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν καὶ κυβερνήσεων εἶναι πολὺ κοινὲς καὶ τὶς βλέπει κανεὶς ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυσσόμενες χῶρες τῆς Κοινότητος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εισαγωγή κεφαλαίων ΝΔ 2687/1953
περιόδου 1953-73¹ (έκατ. δολάρια)

Χώρες	Μεταποίηση	Σύνολο
Ήνωμένες Πολιτείες	171,0	279,8
Γαλλία	194,0	194,9
Δυτική Γερμανία	33,1	38,5
Ιταλία	25,5	25,6
Ελβετία	16,6	19,8
Ολλανδία	8,5	8,7
Βρετανία	5,8	6,3
Λιχτενστάιν	2,4	2,9
Λοιπές χώρες	109,5	144,7
Σύνολο	566,4	721,2

Πηγή: ΕΤΒΑ.

μάτων εκείνων που ελπίζεται πως θα προέλθουν από διαρθρωτικές μεταβολές εξ αιτίας της εντάξεως. Τα όφελή αυτά δυνατό να είναι σπουδαιότερα από τα προαναφερθέντα, αλλά είναι επίσης και περισσότερο αβέβαια, αφού δεν είναι σίγουρο πως θα επέλθει ή απαραίτητη διακίνηση παραγωγικών συντελεστών, και στόν απαιτούμενο βαθμό, για να συντελέσει στη δημιουργία τους. Αναφερόμαστε εδώ στη διακίνηση παραγωγικών συντελεστών από την ιδιωτική πρωτοβουλία, και όχι από την οργάνωση με τη μορφή δανείων ή εισφορών από τα διάφορα κοινοτικά ταμεία, πράγμα που όπως θα δούμε πιό κάτω θα γίνει. Η πλήρης ένταξή μας στην Κοινή Αγορά δεν πρόκειται να δημιουργήσει περισσότερα πλεονεκτήματα ή κίνητρα για τους ξένους κεφαλαιούχους από τα ήδη υφιστάμενα. Το ΝΔ 2687/1953, που ρυθμίζει τα περί Επενδύσεων και Προστασίας Ξένου Κεφαλαίου, χορηγεί στους ξένους επενδυτές σοβαρά προνόμια—πλην φυσικά της ασφάλειας της επενδύσεως, επανεξαγωγής κερδών και αρχικού κεφαλαίου—με τη μορφή διαφόρων φορολογικών απαλλαγών και άλλων διευκολύνσεων που εγχώριες επιχειρήσεις δεν απολαμβάνουν κατά κανόνα. Στην εικοσαετία 1953-73, ή εισαγωγή ξένων κεφαλαίων έφθασε μόλις τα 721 έκατ. δολάρια, από τα όποια τα 566 έκατ. επενδύθηκαν στόν τομέα της μεταποιήσεως.² Ο πίνακας 4 δίνει μιιά εικόνα της προσελκύσεως των κεφαλαίων τούτων, και τὸ πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι πως ή πολιτική προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων δεν απέδωσε σημαντικά αποτελέσματα. Τὸ δεύτερο σημείο είναι πως, με εξαίρεση τὰ αμερικάνικα κεφάλαια, τὰ υπόλοιπα είναι στη μεγάλη τους πλειοψηφία κοινοτικής προε-

λεύσεως, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως ή σύνδεση της Ελλάδας με την Κοινή Αγορά έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή. Ο αποφασιστικός παράγοντας προσελκύσεως των κεφαλαίων τούτων ήταν μάλλον ή προνομιακή μεταχείρισή τους παρά ή βοήθεια των κοινοτικών οργάνων.³ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προνομιακής μεταχειρίσεως δίνεται από την επένδυση της γαλλικής εταιρίας Πεσινέ στην «Αλουμίνιον της Ελλάδος Α.Ε.». Η Πεσινέ επένδυσε περίπου 165 έκατ. δολάρια και προσελκύστηκε στη χώρα μας όχι μόνο από τὸς άφθονους ελληνικούς βοξίτες, αλλά και από την εξαιρετικά φθηνή τιμή παροχής ηλεκτρικής ενέργειας (κατά πολὺ χαμηλότερης και από τη μειωμένη βιομηχανική ταρίφα). "Αν ληφθῇ ὅπ' ὄψη ότι ή Αλουμίνιον της Ελλάδος, ή ESSO-PAPAS και ή ΛΑΡΚΟ (ιδιαίτερα ηλεκτροβόρες) καταναλώνουν γύρω στό 25-26% της παραγόμενης ετήσια ηλεκτρικής ενέργειας, αντιλαμβάνεται κανείς τὸ βαθμὸ με τὸν ὁποῖο τὸ ελληνικό κοινὸ επιδοτεῖ τὸ κόστος των επιχειρήσεων αὐτῶν.

Οἱ ὑποστηρικτὲς της εντάξεως ισχυρίζονται ὅτι ή ένταξη της Ελλάδας στην Κοινή Αγορά θά συνοδευθῇ από τη ροή ιδιωτικῶν κοινοτικῶν κεφαλαίων στην Ελλάδα. Αλλά δὲν υπάρχουν ιδιαίτερα ισχυροὶ λόγοι που νὰ δικαιολογῶν κάτι τέτοιο, και τούτο, γιατί ή ένταξη δὲν πρόκειται νὰ δημιουργήσῃ περισσότερες και ἀποδοτικότερες ευκαιρίες ἀπασχολήσεως ξένου κεφαλαίου στην Ελλάδα από τις σημερινές οὔτε και νὰ ἐπηρεάσει την ἑλκυστικότητα της Ελλάδας για τὸς ἐξοικονομικοὺς επενδυτές, που ἔχουν πάντα την ἐπιλογή ἐννέα ἀκόμη χωρῶν της Κοινότητας για την ἐγκατάσταση νέων τυχὸν ἐταιριῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τη ροή ευρωπαϊκῆς τεχνολογίας που θά ἀκολουθήσει την ένταξη, πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ή συνεργασία ξένου και ἐγχώριου κεφαλαίου και ή χρησιμοποίηση ξένης και ιδιαίτερα ευρωπαϊκῆς τεχνολογίας βρίσκονται ἤδη σὲ πλήρη ἀνθηση και, ἐνὼ είναι δυνατόν αὐτή ή κατάσταση νὰ ἐνταθῇ μετά την ένταξη, τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τέτοιας προσπάθειας δὲν είναι ἀναγκαστικά εὐνοϊκά για την Ελλάδα. Ἀπὸ την ἀνάλυση στοιχείων που ἀφοροῦν 3.208 επιχειρήσεις μορφῆς ΑΕ και ΕΠΕ, ἀποδεικνύεται πως 551 ελληνικὲς ἐταιρίες—συνήθως οἱ μεγαλύτερες στούς κλάδους τους—εἶχαν σάν μετόχους ἀντίστοιχες ξένες ἐταιρίες, και στόν τομέα της τεχνολογίας 94 ελληνικὲς ἐταιρίες εἶχαν συμφωνίες ἀδειῶν

1. Δυνατό νὰ υπάρχουν ὀρισμένες μικροδιαφορές στὰ ποσὰ που ὀφείλονται στις διακυμάνσεις των ἱσοτιμῶν των διαφόρων νομισμάτων κατά τη μετατροπὴ τους σὲ δολάρια.

2. Οἱ ξένες ἐταιρίες ἔχουν, κατά κανόνα, ἀποκτήσει κυριαρχική θέση στούς ἐπὶ μέρους κλάδους της μεταποιήσεως, και τούτο με ἐλάχιστη σχετικὰ δαπάνη χάρη στό μικρὸ μέγεθος των ἐγχώριων επιχειρήσεων.

3. Τὸν Ὀκτώβρη 1966 στη διάσκεψη της μικτῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς συνδέσεως Ελλάδας-ΕΟΚ στην Τουλούζη, έγινε μεταξύ των ἄλλων δεκτὴ και μιιά πρόταση που ἀφοροῦσε ἰδιωτικὲς επενδύσεις. Η πρόταση αὐτή έγινε ἀποδεκτὴ ἐπίσης ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο τὸ Δεκέμβρη 1966. Η δικτατορία που ἀκολούθησε όμως ἀνέστειλε κάθε ἐπίσημη, τουλάχιστο, κοινοτικὴ πρωτοβουλία ὑποβοηθήσεως ἰδιωτικῶν επενδύσεων στην Ελλάδα.

(licencing agreements) γιὰ παραγωγή ξένων προϊόντων, 156 εἶχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρήση δικαιωμάτων εὐρεσιτεχνίας (royalty agreements) καὶ 47 εἶχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρησιμοποίηση ξένων μεθόδων παραγωγῆς (know-how agreements).¹ Ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς, οἱ ἄδηλες πληρωμές γιὰ τὴ χρήση σημάτων, δικαιωμάτων εὐρεσιτεχνίας καὶ γενικότερα ξένης τεχνολογίας, ἔχουν ἀυξηθῇ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐνῶ εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσο οἱ ποιοτικὲς διαφορὲς τῶν διαφορισμένων προϊόντων δικαιολογοῦν τὶς ἀρκετὰ ψηλὲς τιμὲς τῶν προϊόντων αὐτῶν, ποὺ εἶναι κατὰ κανόνα πολὺ ψηλότερες ἀπὸ τὶς τιμὲς τῶν ἰδίων ἢ ἀντίστοιχων προϊόντων ποὺ προσφέρονται ἀπὸ τὶς μητρικὲς ἐταιρίες σὲ ξένες ἀγορᾶς. Ἡ ἐμμονὴ στὴν ἰδέα ὅτι «κάθε ξένο καὶ καλύτερο», ποὺ γιὰ χρόνια μᾶστιζε καὶ μαστίζει τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, μᾶς στοιχίζει ἀκριβὰ καὶ ἐμποδίζει, τὸ κυριότερο, τὴν ἀνάπτυξη πρωτοβουλίας γιὰ τὴ δημιουργία καὶ προώθηση ἐγχώριας τεχνολογίας. Στὸ βαθμὸ ποὺ ἔχει ἐπιχειρηθῇ ἔρευνα στὸν τομέα αὐτὸ γιὰ τὴ βελτίωση καὶ ἐξέυρεση νέων μεθόδων παραγωγῆς, τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά. Ἡ διαδικασία ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι διαδομένη ἀνάμεσα σὲ ἑλληνικὲς ἐπιχειρήσεις. Χρειάζεται, ἐπομένως, δραστηριοποίηση καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ποὺ θὰ περιορίσει σημαντικὰ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ ξένες πηγὲς καὶ θὰ μειώσει ἐπίσης τὶς ἄδηλες πληρωμές. Ὑπάρχει ἄλλωστε τὸ κίνητρο πὼς ὅσο περισσότερο πετυχημένες ἀποβοῦν αὐτὲς οἱ προσπάθειες τόσο περισσότερες ἐλπίδες ἐξαγωγῆς αὐτῶν τῶν μεθόδων θὰ ἔχουν οἱ δημιουργοὶ τους. Φυσικὰ, ἀποφασιστικὸ ρόλο θὰ παίξει τὸ κόστος εὐκαιρίας τῶν παραγωγικῶν πόρων ποὺ θὰ χρειαστῇ νὰ διατεθοῦν γιὰ ἔρευνα καὶ ἀνάπτυξη ἐγχώριας τεχνολογίας. Γιὰ ὀρισμένα εἶδη δυνατὸ τὸ κόστος αὐτὸ τῆς τεχνολογίας νὰ ὑπερβαίνει τὴν τιμὴ ἀποκτήσεώς της ἀπὸ τοὺς ξένους, καὶ φυσικὰ θὰ συμφέρει νὰ συνεχίσουμε νὰ προμηθευόμαστε τὴν τεχνολογία αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Γιὰ μιὰ σειρά ὅμως ἀπὸ ἄλλα εἶδη οἱ πιθανότητες εἶναι πὼς ἡ ἐγχώρια τεχνολογία μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικὴ μὲ τὴν ξένη καὶ ἰδιαίτερα ἐπωφελεὴς γιὰ τὴν οἰκονομία.

Ἡ ἀνάλυση ποὺ ἐπιχειρήθηκε μέχρι στιγμῆς ἀφοροῦσε περισσότερο τὴ μεταποίηση γιατί τὸ μεγάλο ἐρωτηματικόν εἶναι καὶ θὰ παραμένει γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ἡ ἱκανότητα τοῦ μεταποιητικοῦ μας τομέα νὰ αὐξήσει σημαντικότερα τὴν παραγωγικότητά του καὶ νὰ συμβάλει ἀποφασιστικότερα στὴν καλυτερεύουσα τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι τὰ ἑλληνικὰ βιομηχανικά προϊόντα ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας εἰσόδου στὶς χώρες τῆς ΕΟΚ (τὼν ξῆι) ἀπὸ τὸ 1968, δὲν

βλέπουμε τί περισσότερα πλεονεκτήματα μπορεῖ νὰ προσκομίσει ἡ «τυπικὴ» γιὰ τὴ βιομηχανία μας ἐνταξί, ποὺ δὲν ὑπάρχουν τώρα. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εἶναι οὐσιαστικὰ ἐνταγμένη στὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει ὅλα τὰ ὑποτιθέμενα ὀφέλη μιᾶς πολυάνθρωπης ξένης ἀγορᾶς καὶ τῆς προστασίας—μειωμένης φυσικὰ—τῶν δασμῶν στὴν ἐγχώρια. Χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ πρόοδος τῆς μεταποίησης ποὺ ἐπιτελέσθηκε στὰ χρόνια ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συνδέσεως τῆς χώρας μας μὲ τὴν Κοινότητα, ὥστόσο μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ἀνεπαρκὴς τόσο γιὰ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, ὅσο καὶ γιὰ τὴ δοκιμασία ποὺ τὴν ἀναμένει, ὅταν τὰ τελευταῖα τεῖχη προστασίας ποὺ τὴν περιβάλλουν παραμερισθοῦν. Στὶς σύγχρονες βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες οἰκονομίες, ὅπως ἐπίσης καὶ στὶς ἀναπτυσσόμενες, ὁ μεταποιητικὸς τομέας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀναμένεται νὰ σημειώνει ταχύτερους αὐξητικὸς ρυθμοὺς τῆς παραγωγικότητας, καὶ οἱ ρυθμοὶ τῶν ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, *ceteris paribus*, νὰ εἶναι ταχύτεροι τῶν ἀντίστοιχων τῶν ἀναπτυγμένων, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ βιομηχανικὴ βάση τῶν πρώτων εἶναι σχετικὰ μικρὴ. Τὸ γεγονός ὅτι λοιπὸν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία δὲν μπόρεσε νὰ ἀξιοποιηθεῖ ἀποτελεσματικότερα, στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, τὶς εὐκαιρίες διεισδύσεως στὶς ἀγορᾶς ψηλῶν εἰσοδημάτων τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος, ὀφείλεται πιθανότατα στὴν ἑλλειψη ἑνὸς ἢ περισσοτέρων συντελεστῶν ποὺ ἀναφέραμε πρὶν ἀνω, ἢ προσφορά τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται νὰ μεταβληθῇ σημαντικὰ μὲ τὴ πλήρη ἐνταξί μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά.

Ἀντίθετα ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι ἀνησυχίας γιὰ τὴν τύχη πολλῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ θὰ βρεθοῦν ἀντιμέτωπες στὸν ξένο ἀνταγωνισμό, ἀπροστάτευτες ἀπὸ τοὺς δασμοὺς καὶ ἀπογυμνωμένες ἀπὸ διάφορες ἄλλες ἐνισχύσεις. Οἱ ἑλληνικὲς ἐξαγωγὲς ἐπιδοτοῦνται, κατὰ κανόνα, μέσω ἐπιστροφῶν ἐπιτοκίου, ποὺ κυμαίνονται γύρω στὸ 6% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν καὶ ποὺ ἐπιβαρύνουν τὸν προϋπολογισμό μὲ 3,5 δισεκατ. δραχμὲς τὸ χρόνο. Οἱ ἐξαγωγεῖς ἀπολαμβάνουν ἐπίσης ὀρισμένων φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν ποὺ αὐξάνουν τὴν ἐνίσχυση γύρω στὸ 17% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν.² Οἱ ἄμεσες αὐτὲς ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις ἀποτελοῦν ἀνάθεμα γιὰ τὴν ΕΟΚ, καὶ φυσικὰ ἢ θὰ πρέπει νὰ ἐκλείψουν ἐντελῶς (σύμφωνα τουλάχιστο μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ΕΟΚ) ἢ νὰ περιορισθοῦν καὶ ἀντικατασταθοῦν μὲ διαφορετικῆς μορφῆς βοήθεια (λ.χ. περιφερειακή). Οἱ ἑλληνικὲς ἀρχὲς ἀσχολοῦνται μάλιστα αὐτὸ τὸν καιρὸ μὲ τὸ θέμα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ συστήματος ἐξαγωγικῶν ἐνισχύσεων. Δεδομένης τῆς σημασίας αὐτῶν τῶν κινήτρων, εἴμαστε κάπως διστακτικοὶ νὰ συμμεριστοῦμε τὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὴν αἰσιοδοξία τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρηματιῶν-ἐξαγωγέων

1. ICAP 1975, *Οἰκονομικὸς Ὁδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἑταιρειῶν*.

2. *The Economist*, Vol. 260, No 6937, 14/8/1976, p. 62.

ὅσον ἀφορᾷ τὶς εὐκαιρίες ποὺ ή πλήρης ἔνταξη θὰ δώσει στὴν ἑλληνικὴ βιομηχανία.

Δὲν κάνουμε ἐδῶ ἐκκλήση γιὰ προστασία ἀνταποδοτικῶν μονάδων. Τέτοιες μονάδες ποὺ ἀποτελοῦν βάρος γιὰ τὴν οἰκονομία μποροῦν εὐκόλα νὰ ἐκλείψουν μὲ διαφορετικὰ μέτρα τონώσεως τοῦ ἀνταγωνισμοῦ παρὰ μὲ τὴν ὀλοσχερὴ κατάργηση τῆς δασμολογικῆς προστασίας. Καὶ τέτοια μέτρα χρειάζονται τὸ ταχύτερο δυνατό, ὥστε διάφορες ἀγορὲς νὰ συνηθίσουν στὴν ἰδέα. Συζητᾶμε γιὰ τὴν προστασία ἐκείνων τῶν σχετικῶν μικρῶν καὶ ἀδύνατων, ἀλλὰ προοδευτικῶν μονάδων, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀνδρωθῇ, ἀλλὰ ἔχουν τὶς δυνατότητες νὰ τὸ κάνουν μέσα σὲ ἓνα πλαίσιο σχετικῆς δασμολογικῆς προστασίας ἀπὸ ξένα γιγάντια συγκροτήματα. Τὸ ἐπιχείρημα τῆς προστασίας τῆς «νηπιακῆς βιομηχανίας» εἶναι πανίσχυρο γιὰ ἀναπτυσσόμενες οἰκονομίες—ὄχι μόνο ἀπὸ αὐστηρὰ οἰκονομικοὺς λόγους—καὶ μακροπρόθεσμα εἶναι σημαντικότερο ἀπὸ τὴν ἄριστη κατανομή τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. "Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς ὅλες οἱ χῶρες τῆς ΕΟΚ (μὲ τὴν ἐξαίρεση τοῦ "Ην. Βασιλείου) χρησιμοποίησαν τὴ δασμολογικὴ προστασία σὰν ὄπλο γιὰ τὴ βιομηχανικὴ τους ἀνάπτυξη. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ ἄλλες βιομηχανικὰ ἀναπτυσσόμενες χῶρες, ὅπως ή "Ιαπωνία, "Ην. Πολιτείες κ.ἄ. "Ἡ προστασία δὲν εἶναι βρώμικη λέξη. Γιὰ ἀναπτυσσόμενες οἰκονομίες μάλιστα σὰν τὴν ἑλληνικὴ ἴσως ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ δρόμο ἐπιτυχίας. Μετατρέποντας κάπως μιὰ σχετικὴ μεταφορὰ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ὑπάρχουν δυὸ τρόποι γιὰ νὰ μάθει ἓνα νήπιο νὰ κολυμπᾷ. "Ὁ ἓνας εἶναι νὰ ριχτῇ ἀμέσως στὰ βαθιὰ νερὰ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως θὰ λειτουργήσῃ ἀποτελεσματικὰ. "Ὁ ἄλλος εἶναι ή προοδευτικὴ καθοδήγηση ἀπὸ ἐμπειροἐκπαιδευτὴ. Εὐχόμαστε, ὅπου προτιμήθηκε ὁ πρῶτος τρόπος, ή βιομηχανία μας νὰ κατορθώσει νὰ ἐπιπλεύσει.

γεωργία καὶ κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ

"Ὁ ἀγροτικὸς μας τομέας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παρουσιάζει τὶς περισσότερες δυσκολίες ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ, ἀλλὰ ταυτόχρονα προσφέρει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, καὶ τὶς καλύτερες εὐκαιρίες ἀντλήσεως πλεονεκτημάτων. "Ἡ ἑλληνικὴ γεωργία εἶναι πολὺ καθυστερημένη σὲ σχέση μὲ τὶς γεωργίες τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Κοινότητος. Συγκεκριμένα, ἐνῶ τὸ ποσοστὸ τοῦ ἀπασχολουμένου ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ εἶναι 34,1% τοῦ συνολικοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ή συμβολὴ τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὸ ΑΕΠ εἶναι μόλις 14,8%. Τὰ ἀντίστοιχα μεγέθη γιὰ τὴν ΕΟΚ τῶν ἐννέα εἶναι 8,9% καὶ 5,2%.¹ "Ἀμεση συνέπεια αὐτοῦ εἶναι ὅτι

ή παραγωγικότητα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι ἀρκετὰ χαμηλὴ σὲ σχέση μὲ τὴ μέση κοινοτικὴ γιὰ τὸ 1973, λ.χ., τὸ κατὰ κεφαλὴν προϊόν γιὰ τὸν "Ἕλληνα ἀγρότη ἦταν 1.375 δολλάρια, ἐνῶ γιὰ τὴν ΕΟΚ ἔφθανε τὰ 3.200 δολλάρια.²

Τί ἐλπίδες λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἔχει ή ἑλληνικὴ γεωργία μετὰ τὴν ἔνταξη τῆς "Ελλάδας στὴν ΕΟΚ; Γενικὰ οἱ προοπτικὲς ἐμφανίζονται ἀρκετὰ εὐνοϊκὲς καὶ ὁποσδήποτε εὐνοϊκότερες ἀπὸ τὶς προοπτικὲς τῆς βιομηχανίας μας. "Υπάρχουν φυσικὰ σοβαρὲς ἐπιφυλάξεις ποὺ ἀφοροῦν τόσο διαρθρωτικὲς ἀλλαγὲς στὴ γεωργία μας καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀγροτικοῦ μας τομέα νὰ ἀντισταθῇ στὸν κοινοτικὸ ἀνταγωνισμό, ὅσο καὶ στὰ προϊόντα τρίτων χωρῶν μὲ τὶς ὁποῖες ή ΕΟΚ ἔχει εἰδικὲς συμφωνίες, ὅπως μεσογειακῶν χωρῶν ή τῆς Συμφωνίας τοῦ Lomé ποὺ ὑποχρεώνει τὴν Κοινότητα νὰ ἀπορροφᾷ ὀρισμένα γεωργικὰ προϊόντα χωρῶν τῆς "Αφρικῆς, Καραϊβικῆς καὶ Εἰρηνικοῦ, καὶ οἱ ὁποῖες θὰ δεσμεύσουν καὶ τὴν "Ελλάδα. "Ἀν ὅμως κατορθώσουμε νὰ ἀξιοποιήσουμε τὴν προβλεπόμενη ἀγροτικὴ βοήθεια, τότε τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ ξεπεραστῇ. Τὰ ἑλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα θὰ ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας διακινήσεως στὶς ἀγορὲς τῆς Κοινότητος καὶ δὲν θὰ ἐπιβαρύνονται μὲ ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς, ὅπως γίνεται μέχρι σήμερα. Τὰ μεγαλύτερα ὁμῶς ὀφέλη πρόκειται νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς Κοινῆς "Αγροτικῆς Πολιτικῆς ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴν περιγράψουμε σύντομα. "Ἡ ΚΑΠ παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴν Κοινότητα καὶ γύρω στὸ 70% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ διατίθεται γι' αὐτή. Φυσικὰ ὁ προϋπολογισμὸς αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει ἓνα ἐλάχιστο ποσοστὸ τοῦ συνολικοῦ ΑΕΠ τῶν ἐννέα (ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1977 φθάνει τὰ 9.260 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδας καὶ ἀποτελεῖ τὸ 0,62% τοῦ ΑΕΠ τῆς ΕΟΚ τῶν ἐννέα³). Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς ΚΑΠ, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 39 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης, περιλαμβάνουν τὴν αὐξηση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγικότητος, τὴ σταθεροποίηση τῶν ἀγορῶν, τὴν ἐξασφάλιση τακτικῶν προμηθειῶν καὶ προσιτῶν τιμῶν γιὰ τοὺς καταναλωτὲς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴ διασφάλιση ἐνὸς ἱκανοποιητικοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου γιὰ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμό. "Ἡ ΚΑΠ στηρίζεται σὲ κοινὲς τιμὲς ἀσφαλείας, ποὺ ὀρίζονται κάθε χρόνο ἀπὸ τὸ Συμβούλιο "Υπουργῶν σὲ τέτοια ἐπίπεδα, ποὺ ἐπιτρέπουν στοὺς ἀγρότες τὴν πραγματοποίηση ἱκανοποιητικῶν εἰσοδημάτων. "Ἀν οἱ τιμὲς πέφτουν κάτω μιᾶς παρεμβατικῆς τιμῆς, τότε ή Κοινότητα μέσω τοῦ Τμήματος "Εγγυήσεων τοῦ "Αγροτικοῦ Ταμείου παρεμβαίνει, ἀγοράζει τὸ πλεόνασμα καὶ διατηρεῖ τὶς τιμὲς στὰ προκαθορισμένα ἐπίπεδα. "Ἐπίσης ή ΕΟΚ στὴν

1. Βλέπε: Eurostat, *Basic Statistics of the Community, 1975-76*, "Υπουργεῖο Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ. Προσωρινοὶ Λογαριασμοὶ τῆς "Ελλάδος, "Ετος 1973.

2. Ξ. Ζολώτας, *op. cit.*

3. European Communities Commission, *Background Note, 20-7-76*.

προσπάθειά της νὰ προστατεύσει τὶς κοινοτικὲς τιμές, ὅταν οἱ διεθνεῖς τιμές εἶναι χαμηλότερες, ἐπιβάλλει μεταβαλλόμενες ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς στὶς εἰσαγωγὲς ἀγροτικῶν προϊόντων ἀπὸ ἐξωκοινοτικὲς χώρες καὶ χορηγεῖ ἐξαγωγικὲς ἐπιδότησεις ἔτσι, ὥστε κοινοτικὰ προϊόντα νὰ μποροῦν νὰ εἰσέρχονται σὲ διεθνεῖς ἀγορές. Βλέπουμε δηλαδὴ πὼς ἡ κοινοτικὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ στηρίζεται σὲ ἐντελὴς ἀντίθετες ἀρχές ἀπὸ ἐκείνες τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ πρακτικὰ προβλήματα ἐφαρμογῆς τῆς ΚΑΠ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ κίνητρο γιὰ τὴ δημιουργία πλεονασμάτων, ἀφοῦ οἱ κοινοτικὲς τιμές εἶναι κατὰ κανόνα ἀνώτερες τῶν διεθνῶν. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ μᾶς εἶναι φυσικὰ γνωρίμο ἀπὸ τὴ δική μας ἐμπειρία μὲ τὶς ἀγροτικὲς ἐπιδότησεις. Γενικὰ ἡ κρατικὴ παρέμβαση στὸν καθορισμὸ τιμῶν ἀσφαλείας ἀναγνωρίζεται πὼς προκαλεῖ ἀνωμαλίες στὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τιμῶν, καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς παρεμβάσεως (τιμές ἀσφαλείας) εἶναι ἰδιαίτερα ἀναποτελεσματικὸς μὲ τὴ διαστροφὴ τιμῶν καὶ τὴ σπατάλη πόρων πού συνεπάγεται γιὰ τὴν οἰκονομία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς σημαντικοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὴ Κοινότητα—περίπου τὸ 20% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς κατὰ τὸ 1958—σήμαινε πὼς μιὰ διαδικασία οἰκονομικῆς καὶ στὸ μέλλον πολιτικῆς ἐνοποιήσεως, σὰν τὴν προβλεπόμενη ἀπὸ τὴν ΕΟΚ, δὲν θὰ εἶχε ἐλπίδες ἐπιτυχίας ἂν ἄφηνε τὸν τομέα αὐτὸν ἀπροσάλευτο. Γεγονὸς πάντως παραμένει πὼς ὅσο ἀποτελεσματικὴ ὑπῆρξε μέχρι σήμερα ἡ λειτουργία τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὴ διακίνηση βιομηχανικῶν προϊόντων, τόσο ἀναποτελεσματικὴ ἦταν στὸν γεωργικὸ τομέα. Τὸ παράδοξο εἶναι πὼς στὴν περίπτωσή μας ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ ὀφελῇ, τουλάχιστον χειροπιαστά, ἀπὸ τὴ λειτουργία ἀκριβῶς τῆς ΚΑΠ, ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε πρὶν ἀνω, τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὸν τομέα τῆς μεταποίησης εἶναι ἀρκετὰ ἀβέβαια καί, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ μεταποίησή μας θὰ ὑποστῇ σημαντικὲς πιέσεις ἂν ὁ γεωργικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ φθάσει τὰ κοινοτικὰ ἐπίπεδα. Οἱ ἀδυναμίες αὐτὲς τῆς ΚΑΠ ἔχουν, ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς, ἀπήχηση μεταξὺ τῶν σημερινῶν συνεταίρων μιὰ καὶ ὁρισμένους χώρες τῆς Κοινότητος βρίσκουν τὸ κόστος λειτουργίας τῆς ΚΑΠ ἀρκετὰ βαρὺ καὶ θὰ ἤθελαν σημαντικὲς μεταβολές. Ἡ ἐνταξίση λοιπὸν μιᾶς ἀκόμη χώρας μὲ σημαντικὸ καὶ ἀντιπαραγωγικὸ ἀγροτικὸ τομέα, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, χειροτερεύει τὴν κατάστασι. Ἡ πρόσθετη ἐπιβάρυνσι γιὰ τὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ συμμετοχὴ εἶναι ὀριακὴ—γύρω στὸ 6% τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976—ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε σημαντικὲς ἀντιδράσεις, ἰδιαίτερα ἀπὸ ἐκείνες τὶς χώρες πού φοβοῦνται περιορισμὸ τῶν δικῶν τους ἐπιδιομήτων-ἐνισχύσεων. Ὁ πίνακας 5 δείχνει τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων μελῶν ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς κοινῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς γιὰ τὸ 1975.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Ἀπολογισμὸς τοῦ Κοινῶ Ἀγροτικοῦ Ταμείου κατὰ τὸ 1975 Ἑκατ. γερμ. μάρκα

Κατέβαλαν περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβαν		Ἐλάβαν περισσότερα ἀπ' ὅσα κατέβαλαν	
— Δυτικὴ Γερμανία	2657	— Ἡνωμένο Βασίλειο	851
— Βέλγιο	510	— Δανία	813
		— Ἰρλανδία	716
— Λουξεμβούργο	8	— Ἰταλία	462
		— Γαλλία	233
		— Ὀλλανδία	101

Πηγή: Δελτίον Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, Τόμος 28, Ἀριθ. 331, 15.4.1976.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Τμήμα Ἑγγυήσεων, τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο ἔχει καὶ τὸ Τμήμα Καθοδηγήσεως πού εἶναι ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν παροχὴ βοήθειας πρὸς τὶς χώρες-μέλη γιὰ ἐκσυγχρονισμὸ καὶ ἀναδιάρθρωσι τῆς γεωργίας τους καὶ αὐξήσι τῆς παραγωγικότητάς της. Μιὰ καί, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι καθυστερημένη, ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ λάβει σχετικὴ βοήθεια καὶ ἀπὸ τὸ τμήμα αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτάχυνσι ὁρισμένων διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν πού ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, μιὰ καὶ οἱ τιμές τῶν ἐλληνικῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἶναι κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν κοινοτικῶν, ἐξισορρόπησίν τους σημαίνει σημαντικὴ αὐξήσι τῶν εἰσοδημάτων τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν, καὶ τοῦτο πιθανὸν νὰ ἀποτελέσει, τουλάχιστο μεσοπρόθεσμα, ἀντικίνητρο γιὰ τὴ μαζικὴ ἐξοδο τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὸν γεωργικὸ τομέα. Ὁ καθηγητὴς Ζολώτας¹ ὑπολογίζει πὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων στὴν ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι μικρότερος ἀπὸ ἐκείνον πού δώσαμε πρὶν ἀνω (τὸ 34,1% ἀποτελεῖ ἐκτίμησι). Τοῦτο εἶναι πολὺ πιθανὸν ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη μείωσι θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες, ὁ σημαντικότερος τῶν ὁποίων ἴσως εἶναι ἡ ἱκανότητα τοῦ μεταποιητικοῦ μας τομέα νὰ ἐπεκταθῇ σημαντικά. Ἄν ἀπώτερος στόχος μας εἶναι ἡ ἐξισορρόπησι τῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὴν παρόμοια τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ, τότε θὰ πρέπει νὰ σκοπεύουμε σ' ἕνα ἀγροτικὸ τομέα πού δὲν θὰ ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ 350-500 χιλιάδες Ἑλληνες ἀγρότες,² καὶ αὐτὸ ἴσως σὲ πρώτη φάσι μόνο. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἐξέυρεσι ἀπὸ τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, καὶ ἰδιαίτερα τῆς μεταποίησης, μιὰ καὶ ὁ τομέας ὑπηρεσιῶν εἶναι μᾶλλον πληθωριστικὸς καὶ κάπως παρασιτικὸς, θὰ λέγαμε, 630-780

1. Ζολώτας, *op. cit.*

2. Αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει, μὲ σημερινὰ πληθυσμιακά δεδομένα, ἕνα 10-15% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, καὶ σὲ δευτέρῃ φάσι (ἀκόμη μιὰ εἰκοσαετία;) ἴσως χρειαστῇ νὰ μειωθῇ στὸ μισὸ καὶ ἀκόμη περισσότερο.

χιλιάδων νέων ευκαιριών απασχολήσεως.¹ "Όταν αναλογιστούμε ότι οι απασχολούμενοι σήμερα στη δευτερογενή παραγωγή υπολογίζονται σε 850 χιλ., διαπιστώνουμε το μέγεθος του προβλήματος που αντιμετωπίζουμε. Οι απασχολούμενοι στη μεταποίηση, λ.χ., θα πρέπει σχεδόν να διπλασιαστούν. Και πρέπει να ληφθί υπ' όψη πώς στους υπολογισμούς αυτούς δεν συμπεριλαμβάνεται ούτε ή φυσιολογική αύξηση του πληθυσμού (είναι αρκετά μικρή, 0,57% κατά μέσο όρο για τὸ 1963-1973), ούτε, τὸ σημαντικότερο, οι Έλληνες εργάτες που βρίσκονται στη Γερμανία και τυχόν θὰ ἐπέστρεφαν στην 'Ελλάδα. Οι τελευταίοι φυσικά ὅσο ἀνεπιθύμητοι είναι στη Γερμανία, κάτω ἀπὸ τις σημερινές οικονομικές συνθήκες, τόσο ἀπαραίτητοι είναι για τὴν ἑλληνική βιομηχανική ἀνάπτυξη. 'Εκείνοι που δὲν γνωρίζουμε είναι φυσικά ἂν ή ἐπιστροφή τους είναι και εὐπρόσδεκτη. Φυσικά οι διαρθρωτικές αὐτὲς ἀλλαγές θὰ ἀπαιτήσουν ἀρκετὸ χρόνο για νὰ πραγματοποιηθοῦν. 'Υποθέτοντας πὼς μιὰ εικοσαετία θὰ ἐπαρκέσει για τὴν πρώτη φάση μειώσεως τοῦ ἀγροτικού πληθυσμοῦ σὲ 10-15% τοῦ συνολικοῦ ἐνεργοῦ μας πληθυσμοῦ, συμπεραίνουμε πὼς 30-40 χιλιάδες νέες ευκαιρίες απασχολήσεως θὰ προσθέτονται κάθε χρόνο στη μεταποίηση για τὴν ἀπορρόφηση τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Μιὰ και ὁμως ἓνα μεγάλο τμήμα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ είναι μεγάλης σχετικῆς ἡλικίας, ή συνταξιοδότησή τους και ἴσως ἀκόμη ή συνταξιοδότηση πρὶν φθάσουν τὸ νόμιμο ὄριο ἡλικίας μποροῦν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴν κατάσταση. "Όταν ὁμως ληφθί ἐπίσης υπ' ὄψη ὅτι ή σύγχρονη τεχνολογία στοὺς περισσότερους κλάδους είναι ή τείνει νὰ είναι περισσότερο ἐντατικὴ κεφαλαίου παρὰ ἐργασίας, ή ἐπίτευξη τὼν στόχων πὸν ἀναφέραμε πὸν πάνω γίνεται ἀκόμη δυσκολότερη. Φυσικά ἂν ή 'Ελλάδα πρόκειται νὰ περάσει ἀπὸ τις ἀναπτυσσόμενες στίς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χώρες, μιὰ τέτοια διαδικασία πρέπει ἀργὰ ή γρήγορα νὰ ἀντιμετωπισθί και οι δυσκολίες νὰ ξεπεραστοῦν. Τὸ ζήτημα είναι ἂν ή πλήρης ἐνταξη τῆς 'Ελλάδας στην ΕΟΚ είναι πιθανὸν νὰ ὑποβοηθήσει ή ὄχι αὐτὴ τὴ διαδικασία. 'Η ἀπάντηση στο ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει νὰ είναι ἄλλον καταφατικὴ μιὰ και οι μηχανισμοὶ τῆς Κοινότητας προβλέπουν, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, σημαντικὴ ἐνίσχυση. Φυσικά ή Κοινὴ 'Αγορὰ είναι μιὰ λέσχη βιομηχανικὰ προηγμένων χωρῶν (μὲ τὴν ἐξαίρεση ἴσως τῆς 'Ιρλανδίας) και, μολοντί ἓνα

μικρὸ τμήμα τοῦ προϋπολογισμοῦ της διατίθεται για ἐνίσχυση ὑπανάπτυκτων ή ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, τὰ διάφορα κοινοτικά ταμεία και οι ἐνισχύσεις πὸν χορηγοῦν δὲν ἔχουν τὴν ἐννοια ὑποβοηθήσεως οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως στο χῶρο τῆς Κοινῆς 'Αγορᾶς, παρὰ μόνο σὲ ὀρισμένες ειδικές περιπτώσεις και περιορισμένη ἔκταση. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν πρέπει νὰ προσβλέπουμε στην ἐνταξη σὴν τὴν πανάκεια πὸν θὰ λύσει τὸ ἀναπτυξιακὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομίας μας. Οι ἐνισχύσεις πάντως πὸν προβλέπονται είναι ἀρκετὰ σημαντικές και σ' αὐτὲς πρέπει ἐπίσης νὰ προστεθί ή τεχνικὴ βοήθεια πὸν οι χώρες τῆς ΕΟΚ θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς προσφέρουν (ἀπὸ τὴ σχετικὴ τους, λ.χ., ἐμπειρία στα θέματα ἀναδασμοῦ και ἀναδιαρθρώσεως τῆς γεωργίας).

'Η κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ χρηματοδοτεῖται, μέσω τοῦ 'Αγροτικοῦ Ταμείου, ἀπὸ τὸν προϋπολογισμό τῆς ΕΟΚ, πὸν καθορίζεται κάθε χρόνο. "Όλα τὰ κράτη-μέλη συνεισφέρουν στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμό μὲ τὸ λεγόμενο «σύστημα ἀμέσου εἰσοδήματος», σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὰ μέλη χρηματοδοτοῦν τὴν οἰκονομικὴ και κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος ἀπὸ «ἴδιες πηγές».² 'Αντισταθμιστικές εἰσφορές ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων (μείον 10% για τὴν κάλυψη ἐξόδων συλλογῆς), δασμοὶ ἀπὸ τὸ κοινὸ ἐξωτερικὸ δασμολόγιο ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων (μείον 10% για τὴν κάλυψη ἐξόδων συλλογῆς) και ἓνα μέρος τοῦ φόρου προστιθέμενης ἀξίας (πὸν ἔχει ἀντικαταστήσει στίς χώρες τῆς ΕΟΚ ὅλους τοὺς ἔμμεσους φόρους και πρόκειται νὰ ἰσχύσει και στην 'Ελλάδα μετὰ τὴν ἐνταξη), διχοτεῦνται στα διάφορα ταμεία, πὸν μὲ τὴ σειρά τους χρηματοδοτοῦν τὴν κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ, περιφερειακὴ, κοινωνικὴ, βιομηχανικὴ, ἐνεργειακὴ πολιτικὴ, καθώς και τὴ βοήθεια πρὸς ἀναπτυσσόμενες χώρες και τὰ διοικητικὰ ἐξοδα λειτουργίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς.

'Η περιφερειακὴ πολιτικὴ ἀποβλέπει σὲ μιὰ ἰσόρροπη ἀνάπτυξη τὼν διαφόρων περιοχῶν τῆς κοινότητος και τὴ διόρθωση τῆς τάσης οἰκονομικοῦ συγκεντρωτισμοῦ σὲ ὀρισμένες περιοχές και ἀποστέρησης σὲ ἄλλες, ὅπως τονίσαμε πὸν πάνω. Τὸ περιφερειακὸ ταμεῖο χρηματοδοτεῖ περισσότερο ἐκείνες τις χώρες πὸν ἀντιμετωπίζουν δὲξ περιφερειακὸ πρόβλημα, ὅπως, λ.χ., 'Ιταλία και 'Ην. Βασιλαιο πὸν, μετὰξὺ τους, ἀπορροφοῦν 68% τὼν προσόδων τοῦ περιφερειακοῦ ταμείου. 'Η 'Ελλάδα προ-

1. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθί ὅτι ή μετακίνηση πληθυσμῶν ἀπὸ τὴ γεωργία πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προβλήματα πὸν θὰ δημιουργήσει στα τελευταία, πιθανὸν νὰ ἐπηρεάσει δυσμενῶς τις περιφέρειες αὐτές, ἰδιαίτερα ἂν ή μετακίνηση ἀποστερήσει τις περιοχές ἀπὸ ἱκανοὺς και δραστήριους ἀγρότες, ἀπαραίτητους για ὁποιαδήποτε ἀναπτυξιακὴ και προοδευτικὴ πολιτικὴ. Τουλάχιστον αὐτὸ μᾶς ἔχει διδάξει ή ἐμπειρία μας ἀπὸ τὴ μετανάστευση.

2. Οι ἀντισταθμιστικές εἰσφορές ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων και οι δασμοὶ τοῦ κοινου ἐξωτερικοῦ δασμολογίου ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἀναφέρονται σὴν κοινοτικὲς εἰσοδηματικές πηγές (community's own resources), γι' αὐτὸ και ή ΕΟΚ ἐπιστρέφει ἓνα 10% για τὴν κάλυψη ἐξόδων συλλογῆς. Πρὸς τὸ παρὸν αὐτὲς οι κοινοτικὲς πηγές καλύπτουν γύρω στο 60% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Βλ. European Communities Commission, *Background Note, The Community Budget 1977*, 20-76.

βλέπεται ἐπίσης νὰ χρηματοδοτηθῇ ἀπὸ τὸ ταμεῖο αὐτὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν δικῶν της περιφερειακῶν προβλημάτων. Βοήθεια ἐπίσης προβλέπεται καὶ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ταμεῖο. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ΕΟΚ, στὴν εἰσήγησή της πρὸς τὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν σχετικὰ μετὰ τὴν ἐλληνικὴ αἴτηση ἐντάξεως, εἶχε ὑπολογίσει τὴν ἐπίπτωση τῆς ἐλληνικῆς συμμετοχῆς στὸν προϋπολογισμό τοῦ 1976 σύμφωνα μετὰ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

	Ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες ¹
<i>Εἰσπράξεις ἀπὸ ΕΟΚ</i>	
Γεωργία:	
— Προστασία Τιμῶν	220
— Βοήθεια Ἀναδιαρθρώσεως	60
Κοινωνικὴ Περιφερειακὴ Ἔρευνα	40
Διοίκηση	100
Συλλογὴ «ἰδίων πόρων»	5
Σύνολο	20
	8
	453 (1)
<i>Πληρωμὲς πρὸς ΕΟΚ</i>	
Δασμοὶ ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων	70
Ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων	8
Φόρος προστιθέμενης ἀξίας	73
Σύνολο	151 (2)
Καθαρὸ ὄφελος πρὸς Ἑλλάδα (1) - (2)	302

Πηγή: The Economist, Vol. 260, No 6937, 14-8-1976.

Φυσικὰ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐνδεικτικοὶ μόνο τῶν ἐλληνικῶν ὑποχρεώσεων πρὸς καὶ δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ διάφορα κοινοτικά ταμεῖα μετὰ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας στὰ πλαίσια τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976. Μεταβολὲς στὸ τελευταῖο καθὼς καὶ στὸν ἀγροτικὸ μᾶς τομέα πρόκειται νὰ ἐπηρεάσουν μελλοντικὰ τὴν εἰκόνα αὐτή. Ὑποθέτοντας πάντως πὼς ἡ σημερινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς ΕΟΚ παραμένει σὲ γενικὲς γραμμὲς ἀμετάβλητη, ἡ Ἑλλάδα θὰ βρίσκεται σὲ πλεονασματικὴ θέση στὸ δοῦναι-λαβεῖν της μετὰ τὴν κοινότητα. Ἄν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψη ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια ἐλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα, ὅπως φρούτα, λαχανικά, καπνὸς καὶ κρασί, συγκαταλέγονται σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν τὴ μικρότερη προστασία τιμῶν στὴν κοινότητα, ἐνῶ τὰ δημητριακὰ, γαλακτοκομικὰ καὶ κρέατα τὴ μεγαλύτερη, τὸ πλεόνασμα ποὺ

ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω θὰ τείνει νὰ μειώνεται.² Ἡ Ἑλλάδα θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παρουσιάζει ἕνα καθαρὸ ὄφελος καὶ στὸ περιφερειακὸ δοῦναι-λαβεῖν, μὴ καὶ τὰ περιφερειακὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει εἶναι τὰ ἴδια ἢ καὶ ἴσως ὀξύτερα ἀπὸ αὐτὰ τῆς Ἰταλίας, Ἡν. Βασιλείου καὶ Ἰρλανδίας. Πρὶν συσταθῇ τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως, ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος εἶχε ἐφαρμοστῇ τόσο ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο (ποὺ εἶχε χρηματοδοτήσει χώρες-μέλη μέχρι 50% τῆς δαπάνης ἐπανεκπαιδεύσεως καὶ ἐπαναποθετήσεως ἀνέργων, καὶ ἐνισχύσεως τῶν μισθῶν ἐργατικοῦ προσωπικοῦ κατὰ τὴ διάρκεια μετατροπῆς τῶν ἐπιχειρήσεων σὲ διαφορετικοὺς κλάδους παραγωγικῆς δραστηριότητος), ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα Ἐπενδύσεων καὶ τὸ τμήμα καθοδηγήσεως τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου. Τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως συστήθηκε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1974, καὶ γιὰ νὰ ἐνισχυθῇ κάποια περιοχὴ, ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα κριτήρια πρέπει νὰ πληροῦνται. Ἡ περιοχὴ πρέπει νὰ ἔχει: α) ἀκαθάριστο ἐγχώριον προϊόν κατὰ κεφαλὴ μικρότερον τοῦ μέσου κοινοτικοῦ, β) μεγάλη ἐξάρτηση ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεως, γ) μεγάλη ἐξάρτηση ἐπὶ ἀπασχολήσεως σὲ φθίνουσες βιομηχανίες (20% τῆς τοπικῆς ἀπασχολήσεως νὰ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίαν), δ) ἕνα συνεχὲς ψηλὸ ἐπίπεδο ἀνεργίας (ἕνα μέσο ὄρο γιὰ μερικὰ χρόνια τουλάχιστον 20% ἀνώτερον τοῦ ἐθνικοῦ μέσου ὄρου, καὶ ὁποσδήποτε ἀνώτερον τοῦ 3,5%) καὶ ε) ἕνα ψηλὸ ρυθμὸ μετακινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (τουλάχιστον 10 στοὺς 1.000) γιὰ μιὰ σχετικὰ μεγάλη περίοδον.³ Κατὰ τὴ σύστασίν του τὸ ταμεῖο προικοδοτήθηκε ἀπὸ τὸν προϋπολογισμό μετὰ 300 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες γιὰ τὸ 1975 καὶ μετὰ 500 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες γιὰ τὸ 1976 καὶ 1977. Τὸ ἐλληνικὸ ἐνδιαφέρον ἀναφέρεται τόσο στὰ ἀπόλυτα κονδύλια ποὺ θὰ ψηφίζονται μελλοντικὰ ὅσο καὶ στὴν ἀναλογία διαθέσεως ποὺ θὰ ὀρισθῇ. Πρὸς τὸ παρὸν τὰ ποσοστὰ εἶναι: Ἰταλία 40%, Ἡν. Βασιλεῖο 28%, Γαλλία 15%, Ἰρλανδία 6%, Γερμανία 6,4%, Ὀλλανδία 1,7%, Βέλγιο 1,5%, Δανία 1,3% καὶ Λουξεμβούργον 0,1%. Σύμφωνα μετὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ τοῦ πίνακα 6 καὶ τὰ διαθέσιμα τοῦ Ταμεῖου Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὸ 1976 (ποὺ ἦταν 500 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες), τὸ νοητὸ ἐλληνικὸ ποσοστὸ εἶχε ὀρισθῇ σὲ 20% γιὰ τοὺς σκοποὺς τῶν ὑπολογισμῶν αὐτῶν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση ποὺ συνάγεται ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν ποὺ ἐπιχειρήθηκε

1. Μία εὐρωπαϊκὴ λογιστικὴ μονάδα = 37,5 δραχμὲς, γιὰ τὸ 1974. Ἡ ἰσοτιμία αὐτὴ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τίς κοινοτικὲς ἀρχὲς γιὰ ἐπίσημες μετατροπές. Βλ. Eurostat, *op. cit.*, p. 174.

2. Στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμό τοῦ 1977, τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα ἔχουν τὴ μερίδα τοῦ λείοντος μετὰ 2.000 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς ΚΑΠ ποὺ εἶναι 5.664 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, *op. cit.*, p. 183.

είναι πώς ή πλήρης ένταξη στην ΕΟΚ θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την 'Ελλάδα. Τουλάχιστον αυτό είναι τὸ συμπέρασμα τοῦ πίνακα 6. 'Εκείνο ὅμως πὸν μέχρι στιγμῆς δὲν ἐξετάσαμε προσεκτικὰ εἶναι μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐπιπτώσεις τῶν ὑποχρεώσεων πὸν ἀναλαμβάνουμε. 'Ὅπως ἀναφέραμε πὸν πάνω, ή ΕΟΚ ἔχει ἐφαρμόσει τὸ «σύστημα ἀμέσου εἰσοδήματος» γιὰ τὴ χρηματοδότηση τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Σύμφωνα μ' αὐτὸ ὅλες οἱ χῶρες-μέλη πρέπει νὰ ἀποδίδουν στην ΕΟΚ τὸ σύνολο τῶν εἰσπράξεων τὸς ἀπὸ δασμοὺς καὶ ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορές, καὶ αὐτὸ φυσικὰ θὰ ἰσχύσει καὶ γιὰ τὴν 'Ελλάδα. 'Ὅταν λοιπὸν ἀρθοῦν ἐντελῶς οἱ δασμολογικοὶ φραγμοὶ γιὰ τὸ ἐμπόριο μὲ τὶς χῶρες τῆς ΕΟΚ καὶ τεθῇ σὲ ἐφαρμογὴ καὶ ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα τὸ κοινὸ ἐξωτερικὸ δασμολόγιο τῆς κοινότητας, οἱ ἐλληνικὲς εἰσπράξεις ἀπὸ δασμοὺς καὶ εἰσφορές θὰ μειωθοῦν κατὰ πολὺ. Καὶ τοῦτο, γιὰτὶ οἱ ἐλληνικοὶ δασμοὶ εἶναι ἀρκετὰ ψηλότεροι ἀπὸ τὸ κοινὸ ἐξωτερικὸ δασμολόγιο τῆς ΕΟΚ καὶ ἀποτελοῦν ἓνα σημαντικὸ κρατικὸ ἔσοδο. Γιὰ τὴν πενταετία 1968-1972 οἱ δασμοὶ συνέβαλαν στὰ κρατικὰ ἔσοδα κατὰ 30,4%.¹ Γνωρίζουμε πὸς ή ἀπόδοση τῶν ἐλληνικῶν δασμῶν στην πενταετία 1968-1972 εἶναι γύρω στὸ 25% τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν καὶ πὸς ή ΕΟΚ ζήτησε—σύμφωνα μὲ τὸν πίνακα 6—78 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες πὸν θὰ ἀντιπροσώπευαν τὸ σύνολο τῶν ἐλληνικῶν εἰσπράξεων ἀπὸ δασμοὺς καὶ ἀντισταθμιστικὲς εἰσπράξεις, ἂν ή 'Ελλάδα μετεῖχε τῆς κοινότητας κατὰ τὸ 1976. Μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι οἱ εἰσαγωγὲς μας τοῦ 1976 ἔφθαναν ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἐπίπεδα τοῦ 1975, τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ δασμολόγιο ὑπολογίζονται σὲ 965 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες.² Βλέπουμε λοιπὸν πὸς ή ἀλλαγὴ ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ στὸ κοινοτικὸ δασμολόγιο θὰ στεροῦσε τὸν ἐλληνικὸ προϋπολογισμό ἀπὸ ἔσοδα τῆς τάξεως σχεδὸν τῶν 900 ἑκατ. λογιστικῶν μονάδων γιὰ τὸ 1976. Αὐτὸ φυσικὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξενίζει, γιὰτὶ εἶναι γνωστὸ πὸς ή ἐλληνικὴ δασμολογικὴ προσπάθεια εἶναι ἀρκετὰ ψηλὴ τόσο γιὰ τὴν ὑποβοήθηση ἐγχώριας παραγωγῆς, ὅσο καὶ γιὰτὶ ἀποτελεῖ μιὰ σημαντικὴ πηγὴ κρατικῶν ἐσόδων. Τὸ ποσὸ λοιπὸν πὸν θὰ χαθῇ ἀπ' αὐτὴ τὴν πηγὴ θὰ πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ ἀπὸ ἄλλες, πὸν σημαίνει πὸς ή φορολογία, ἔμμεση ή ἄμεση, πρέπει νὰ αὐξηθῇ κατὰλληλα. 'Επειδὴ ὅμως τὸ φορολογικὸ μας σύστημα εἶναι καταφανῶς ὀπισθοδρομικὸ (οἱ ἄμεσοι φόροι συμβάλλουν 40% καὶ οἱ ἔμμεσοι 60% στὸ σύνολο) καὶ ή ἐνταξή μας στην κοινὴ ἀγορὰ θὰ ἐπιβάλλει τὴν υἱοθέτηση τοῦ φόρου προστιθέ-

μενης ἀξίας—πὸν δὲν ἐπιτρέπει μεγάλη εὐχέρεια στὴ μεταβλητικότητα τῶν φορολογικῶν συντελεστῶν—ὁ μόνος εὐλογος τρόπος εἶναι ή αὐξηση τῆς ἄμεσης φορολογίας καὶ ἰδιαίτερα τοῦ φόρου εἰσοδήματος. Κάτι τέτοιο ὅμως ἀπαιτεῖ ριζικὴ ἀναμόρφωση τόσο τοῦ δημοσιονομικοῦ μας συστήματος ὅσο καὶ τῶν φοροτεχνικῶν μας ὑπηρεσιῶν γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀναποκριθοῦν στὶς καινούργιες τοὺς ὑποχρεώσεις. 'Αναγνωρίζουμε βέβαια πὸς τέτοιες μεταρρυθμίσεις εἶναι ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἐκπρόθεσμες στὴν 'Ελλάδα, καὶ τοῦτο ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἐντάξεώς μας ή ὄχι. Μεταρρυθμίσεις ὅμως χρειάζονται καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς τῆς δημοσίας διοικήσεως ἔτσι, ὥστε αὐτὴ νὰ μπορέσει νὰ ἀντεπεξέλθει στὶς αὐξημένες ἀνάγκες πὸν θὰ ἐπιβάλλει ή ἐνταξή. Οἱ ἀλλαγὲς ὅμως δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ γίνουν, πολὺ δὲ λιγότερο νὰ υἱοθετηθοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στην ἄλλη. Χρειαζεται προπαντὸς ἓνα διαφορετικὸ πνεῦμα συνεργασίας πολίτη καὶ δημοσίας διοικήσεως πὸν δυστυχῶς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο στὴ χώρα μας. Καὶ ὀφείλει τὸ κράτος νὰ ἀποδείξει πὸς οἱ μεταβολὲς αὐτὲς δὲν θὰ μείνουν ἀπλὲς κενολογίες. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ πολλοὺς ὑποστηρικτὲς τῆς ἐντάξεως καὶ τὴν Κυβέρνηση. 'Αλλὰ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν προτεινόμενη ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς πεντάχρονη περίοδο προσαρμογῆς, πιθανὸ νὰ μὴν ὑπάρχει ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος γιὰ τέτοιες μορφῆς μεταβολῆς—πὸν προϋποθέτουν «... μιὰ πραγματικὴ ἐπανάστασι στοὺς διοικητικοὺς μηχανισμοὺς τοῦ κράτους, τῶν Τραπεζῶν, τῶν δημοσιῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ καὶ στὶς ὀργανωτικὲς μεθόδους τῶν περισσοτέρων ἰδιωτικῶν μονάδων»³—καὶ ἐξομάλυνση τῶν δυσκολιῶν προτοῦ ή ἐλληνικὴ οἰκονομία καὶ οἱ θεσμοὶ τῆς ἀντιμετωπίσουν τὴν πλήρη ὀρμὴ τῆς προσκρούσεως μὲ τοὺς θεσμοὺς τῆς Κοινότητας. Κατὰ τὴ γνώμη μας δὲν εἴμαστε ἀκόμη προετοιμασμένοι γιὰ κάτι τέτοιο. 'Αναγνωρίζουμε πὸς ποτὲ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὸς θὰ εἴμαστε ἐντελῶς ἔτοιμοι, καὶ φυσικὰ ὑπάρχει κάποια ἀξία στὸ γεγονός ὅτι ή ἐπίσπευση τῶν ἐνεργειῶν γιὰ τὴν ἐνταξή δυνατό νὰ μᾶς παρακινήσει σὲ ἐντατικότερες προσπάθειες καὶ ἴσως θυσίες πρὸς ἀντιμετώπιση τῶν καινούργιων ὑποχρεώσεων. 'Αλλὰ δυστυχῶς ὑπάρχουν τέτοια προβλήματα στὴν κοινωνία μας, ὅπως λ.χ. τῆς παιδείας, πὸν δὲν λύνονται ἀπλῶς μὲ καλὴ θέληση καὶ πνεῦμα θυσίας. Αὐτὲς οἱ ἀρετὲς μποροῦν βέβαια νὰ ἐπισπεύσουν τὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων μας, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὑποκατάστατα τοῦ χρόνου, πὸν εἶναι ἐπίσης ἓνας σημαντικὸς παράγοντας.

¹ Ἀπὸ καταβολῆς τοῦ σύγχρονου ἐλληνικοῦ κράτους ἔδω καὶ 155 χρόνια, παραλείψαμε φοβερὰ τὴν παιδεία μας καὶ δὲν ἐπενδύσαμε ἀρκετὰ στὸν ἀνθρώπινο παράγοντα, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ὑπόλοιπους

1. 'Υπουργεῖον Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ, 'Εθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς 'Ελλάδος 1958-1972, 'Αριθ. 22, 'Αθῆναι 1973.

2. Στην πραγματικότητα γιὰ τὸ πρῶτο ἐννέμηνο τοῦ 1976 οἱ εἰσαγωγὲς εἶναι αὐξημένες κατὰ 5,9% σὲ σχέση μὲ τὸ ἀντίστοιχο χρονικὸ διάστημα τοῦ 1975.

3. Ε. Ζολώτας, *op. cit.*

εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Ἄν τὸ εἶχαμε κάνει, πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε σήμερα θὰ εἶχαν ἴσως λυθῇ ἀπὸ χρόνια. Συγκριτικὰ στοιχεῖα τοῦ ΟΟΣΑ δείχνουν πὼς ἡ Ἑλλάδα ἀνάμεσα σὲ 25 χῶρες τοῦ ὀργανισμοῦ κατέχει τὴν 24ῃ θέση ἀπὸ πλευρᾶς δαπανῶν γιὰ τὴν παιδεία.¹ Ἐκφρασμένες σὲ ποσοστὸ ἐπὶ τοῦ ΑΕΠ, οἱ δημόσιες δαπάνες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία ἦταν μόνο 2,2% κατὰ τὸ 1970. Μόνο ἡ Πορτογαλία μὲ 2% δαπάνησε λιγότερο ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ γιὰ τὴν Ἰρλανδία, Ἰταλία, Τουρκία καὶ Γιουγκοσλαβία ἦταν 4,8%, 4,3%, 2,9% καὶ 4,3% (γιὰ τὸ 1968). Κι ὅταν ἀναλογιστοῦμε πὼς τὸ ἑλληνικὸ κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα εἶναι ὑπερτριπλάσιο τοῦ τουρκικοῦ καὶ ὑπερδιπλάσιο τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ, ἀντιλαμβανόμαστε πὼς οἱ δαπάνες γιὰ τὴν παιδεία ἀντιπροσωπεύουν μεγαλύτερο βάρος γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ Γιουγκοσλάβους παρὰ γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ὅταν μελλοντικοὶ συνεταῖροί μας στὴν ΕΟΚ—μὲ ποσοστὰ ἀναλφαβητισμοῦ ποὺ κυμαίνονται μεταξὺ 1-2%—δαπανοῦν κατὰ κανόνα μεταξὺ 4 καὶ 7% τοῦ ΑΕΠ τους, τί ποσοστὸ πρέπει μιὰ χώρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀναλφάβητοι, νὰ διαθέτει γιὰ τὴν παιδεία τῆς ἔτσι, ὥστε τὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ χάσμα ἀνάμεσά μας νὰ μὴν εὐρύνεται; Τώρα ποὺ φιλοδοξοῦμε νὰ πλησιάσουμε κάπως αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἐκπολιτιστικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά, εἶναι καιρὸς νὰ πάψουμε νὰ μεταχειριζόμαστε τὴν παιδεία σὰν φτωχὴ συγγενὴ στὴ μοίρασιά τοῦ ἐθνικοῦ μας προϊόντος.

Γιὰ τοῦτο ἡ παιδεία μας χωλαίνει καὶ χωρὶς σύντομη ἀναδιοργάνωσιν καὶ μεταρρυθμίσεις δὲν θὰ μπορέσει νὰ προσφέρει στὴ χώρα ἐκείνη ποὺ χρειάζεται στίς νέες συνθήκες. Οἱ μεταβολές στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἐπιβάλλεται νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὴν κατώτερη βαθμίδα καὶ νὰ προχωρήσουν μέχρι τὶς ἀνώτατες σχολές. Στὴν ἀνώτατη παιδεία ἐπιβάλλεται ἡ δημιουργία νέων σχολῶν τόσο γιὰ τὴν προετοιμασία νέων στελεχῶν γιὰ τὴν οἰκονομία ὅσο καὶ γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν ἀδήλων πληρωμῶν γιὰ σπουδὲς στὸ ἐξωτερικόν, ποὺ μᾶς κόστισαν σχεδὸν 60 ἑκατ. δολλάρια τὸ 1975. Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς παιδείας θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει ἕνα ἄρκετὰ μεγαλύτερο βαθμὸ ἐπιλογῆς ἀπὸ ὅ,τι μέχρι σήμερα, καὶ ταυτόχρονα θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ σύσταση νέων καὶ ἡ ἐπέκταση τῶν ὑφισταμένων σχολῶν τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως, οἱ ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τμήμα τοῦ ὅλου μας ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ θὰ εἶναι ἐπομένως κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐποπτεία καὶ χρηματοδότηση τοῦ κράτους.

Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναδιοργάνωσεως καὶ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς παιδείας μας θὰ εἶναι ἀναγ-

καστικά μακροχρόνιου χαρακτήρα, καὶ χρόνος εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἔχουμε διαθέσιμο αὐτὴ τὴ στιγμή στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχει ὁ φόβος λοιπὸν πὼς, μὲ τὶς καλύτερες προθέσεις, τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ βρεθοῦμε ἀνέτοιμοι ὅταν ἡ ὥρα τῆς ἐντάξεως φθάσει.

ἐπίλογος

Ἡ πιὸ πάνω ἀνάλυση ἔδειξε ὅτι τὰ ὀφέλη τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴ δεκαετηράχρονη λειτουργία τῆς συμφωνίας συνδέσεως μὲ τὴν ΕΟΚ ὑπῆρξαν σχεδὸν ἀσήμαντα. Ἡ μόνη χειροπιαστὴ βοήθεια ἦταν τὸ δάνειο τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων, ἐνῶ ἡ βαθμιαία ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου φαίνεται νὰ λειτούργησε πρὸς ὄφελος τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, καὶ εἶναι πιθανὸ πὼς τὰ καθαρὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἀρνητικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ καὶ μολονότι ἡ συμφωνία χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀσυμμετρία ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀναληφθείσες ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὑποχρεώσεις, ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε συνεπὴς πρὸς ὅλες τὶς συμβατικές τῆς ὑποχρεώσεις, πράγμα ποὺ δὲν ἰσχύει κατὰ τρόπο ἀναμφισβήτητο καὶ γιὰ τὴν ΕΟΚ. Ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν ἐπίδοση αὐτὴ ἦταν οἱ διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἔλλειψη τῶν κατάλληλων ἐκείνων παραγωγικῶν συντελεστῶν ποὺ δὲν τῆς ἐπέτρεψαν τὴν ἀξιοποίηση τῆς εὐρύτερης ἀγορᾶς. Πάντως δεδομένου τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν, τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ πλήρης ἔνταξιν μᾶς συμφέρει περισσότερο ἀπὸ τὴ διατήρησιν τοῦ παρόντος καθεστώτος τῆς συνδέσεως εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία σωστό.

Οἱ ὑπάρχουσες ὁμῶς ἐνδείξεις δὲν πείθουν πὼς ἡ πλήρης ἔνταξιν προβλέπεται σὰν ἡ ἀναμφισβήτητη ἐπιτυχία γιὰ τὰ ἑλληνικά συμφέροντα, ποὺ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτὲς τῆς φαίνεται νὰ πιστεύουν. Μιὰ περισσότερο συγκρατημένη ἀποψη εἶναι πὼς ἡ ἔνταξιν ἀποτελεῖ τὴ λιγότερο ἀσχημὴ ἀπὸ δύο κακὲς ἐναλλακτικὲς λύσεις, ποὺ ἴσως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Φυσικά ὅ,τι ἔγινε στὸ παρελθὸν ἀνήκει πιά στὴν ἱστορία. Εἶναι ὁμῶς χρήσιμο νὰ γνωρίζουμε ἀκριβὸς τὶς δυνατότητές μας καὶ τί μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν ἔνταξιν χωρὶς νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ ἐνθουσιασμοὺς καὶ προκαταλήψεις.

Ἡ ἀξιολόγησιν τῶν προοπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας δείχνει ὅτι ὁ γαργικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ ὀφελῇ ἀπὸ τὴν ἔνταξιν καὶ οἱ ἐνισχύσεις τοῦ περιφερειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ ταμείου μποροῦν ἐπίσης νὰ βοηθήσουν κάπως τὴ διαδικασία τῆς βιομηχανικῆς μας ἀναπτύξεως. Τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ ὁμῶς παραμένει ἡ μεταποίηση. Θὰ μπορέσει, ὅπως οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ἐντάξεως πιστεύουν, νὰ ἀνοίξει καιροῦργιες ἀγορὲς καὶ νὰ ἐπεκτείνει ὑπάρχουσες στὸν πολυάνθρωπο χῶρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, συμβάλλοντας ἔτσι ἀποφασιστικότερα στὴν ἐξα-

1. OECD, *Economic Surveys, Greece*, June 1975.

γωγική δραστηριότητα και τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν; Ἡ θὰ ἀντιμετωπίσει ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια μετὰ τὴν κατάργηση τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν μὲ ἀπρόβλεπτες γιὰ τὴν οἰκονομία συνέπειες; Ἡ ἔρευνα ἔδειξε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μεταποίηση εἶναι οὐσιαστικὰ ἐνταγμένη στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει δύο πλεονεκτημάτων, δηλαδὴ τῆς ἐλευθερίας διακινήσεως στὶς χώρες τῶν ἑξὶ καὶ τῆς προστασίας, ἔστω μειωμένης, στὴν ἐγχώρια ἀγορὰ. Μολονότι ἔχει κατορθώσει νὰ αὐξήσῃ τὴ συμμετοχὴ τῆς στὶς ἐξαγωγές, πρῶτα τὸ ἀπόλυτο ὕψος δὲν εἶναι ἐπαρκές καὶ δεύτερο ἡ βάση τῶν κύριων ἐξαγωγίμων βιομηχανικῶν μας προϊόντων εἶναι ἰδιαίτερα στενὴ. Κρίνοντας ἐπίσης ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν εἰσαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, διαπιστώνουμε τὴν ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς μεταποιήσεως καὶ ὡς πρὸς τὸ ρόλο τῆς ὑποκαταστάσεως εἰσαγωγῶν. Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν ἰσχυροὶ ἀντικειμενικοὶ λόγοι ποὺ νὰ δικαιολογοῦν τὴν αἰσιοδοξία πολλῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐντάξεως, ἀνάμεσα στὸν ἐπιχειρηματικὸ μας κόσμο, ὅτι ἡ βιομηχανία μας θὰ κατορθώσει νὰ κάνει δυναμικότερη διείσδυση στὶς ἀγορές τῆς ΕΟΚ ἀπὸ ὅ, τι μέχρι σήμερ. Μποροῦμε, ἐπομένως, νὰ προβλέψουμε μὲ σημαντικὴ ἐμπιστοσύνη ὅτι ἡ ἔνταξή μας, μὲ τὸν πλήρη δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ ποὺ συνεπάγεται, θὰ ἐπιφέρει μιὰ διόγκωση τῶν εἰσαγωγῶν μας καὶ τοῦ ἐμπορικῶν ἰσοζυγίου μὲ τὴν ΕΟΚ, ποὺ θὰ ἐπιδεινῶσιν τὴ θέση τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Παρόμοια κατάσταση δημιουργήθηκε στὸ Ἡν. Βασίλειο μετὰ τὴν ἔνταξή του στὴν Κοινὴ Ἀγορὰ.

Προσπάθειες γιὰ τὴν ποσοτικοποίηση τοῦ κόστους αὐτοῦ τῆς ἐντάξεως στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιχειρηθοῦν στὰ στενὰ πλαίσια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ. Τέτοιες προσπάθειες ἀπαιτοῦν πολὺ περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ ὅ, τι διαθέτουμε καὶ ἐπὶ πλέον παρουσιάζουν ἓνα μεγάλο περιθώριο λάθους, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωσιν ποὺ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα εἶναι διαθέσιμα.

Ὑπάρχουν σοβαροὶ φόβοι γιὰ τὴν τύχην ὁρισμένων κλάδων τῆς μεταποιήσεως, ποὺ δυνατό νὰ μὴν ἀντέξουν στὸν ξένον ἀνταγωνισμό, ὅχι τόσο γιατί εἶναι διαρθρωτικὰ ἀντιπαραγωγικοὶ, ἀλλὰ γιατί δὲν ἔφθασαν ἀκόμη στὸν βαθμὸ ἐκεῖνο ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως ποὺ θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἀξιοποιήσουν ὅλες τὶς οἰκονομικὲς κλίμακας, ἐξωτερικὲς οἰκονομικὲς κ.ἄ. Οἱ κλάδοι αὗτοι θὰ μπορούσαν μὲ κάποια σχετικὴ προστασία νὰ ἀνδρωθοῦν καὶ νὰ δυναμώσουν τὸν κορμὸ τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν ὁ ξένος ἀνταγωνισμὸς νὰ τοὺς ἐκμηδενίσει. Ἕνας ἄλλος κίνδυνος ποὺ ἀπειλεῖ δυναμικὲς καὶ ἀξιόλογες ἐπιχειρήσεις εἶναι ἡ ἐξαγορὰ τους ἀπὸ παρόμοιες ξένες μὲ ἐπακόλουθο δυσάρεστες συνέπειες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς βασικὲς διαρθρωτικὲς ἀλλαγές, τῆς ἐπανεξήσεως δηλ. τῆς μεταποιήσεως καὶ τῆς σημαντικῆς μειώσεως τοῦ γεωργικοῦ τομέα, ἀκόμη κι ἂν ὅλες

οἱ συνθήκες ἀποδειχθοῦν εὐνοϊκές—πράγμα ἐντελὸς ἀβέβαιο—, ἡ διαδικασία εἶναι ἀναγκαστικὰ τόσο μακρόχρονη, ποὺ νὰ μὴν ἐπιτρέπει σχετικὰ σύντομα ἀποτελέσματα, ἱκανὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν κλονισμό καὶ τὴν πιθανὴ κατάρρευση τῆς βιομηχανίας μας. Γενικὰ ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζεται εἶναι εἰκόνα ἀπαισιοδοξίας ὅσον ἀφορᾷ τὶς εὐκαιρίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἀξιοποίησίν της στὸν εὐρύτερο χῶρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς.

Οἱ προτεινόμενες ἐπίσης μεταρρυθμίσεις θὰ ἔλθουν ἀτυχῶς ἀργὰ καὶ δὲν θὰ μporέσουν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴ βίαιη πρόσκρουση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μὲ τὴν ΕΟΚ, καὶ ἡ πιθανότητα εἶναι πὼς ἡ ἀδικαιολόγητη σπουδὴ μας νὰ ἐνταχθοῦμε πρόωρα ἴσως μᾶς στοιχίσει ἀκριβὰ. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν προηγηθῇ κατὰ πολὺ τῆς ἐντάξεως, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία νὰ εἶχε ὄχι μόνον τὸ χρόνο νὰ τὶς ἀφομοιώσει ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς προηγούμενης ἀντλήσεως ὁρισμένων εὐεργετικῶν ἀποτελεσμάτων τους. Ἡ ὅλη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος μαζί μὲ τὴν ἐπιμονὴ τῶν ἀρχῶν νὰ πετύχουν ὅπωςδήποτε ἐνταξὴ τὸ ταχύτερο δυνατό δίνει τὴν ἐντύπωση εἴτε πρόχειρης θεωρήσεως εἴτε ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall 1972.
2. *Economist*, The, Vol. 260, No 6937.
3. European Communities Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, February 1968. Various Background Notes.
4. Eurostat, *Basic Statistics of the Community*, 1975-76.
5. FAO, *Agricultural Projections*, 1970-1980, Rome 1971.
6. General Secretariat at the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*.
7. ICAP 1975, *Οικονομικὸς Ὁδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἑταιρειῶν*.
8. IDC, *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Athens, 1963.
9. IMF, *International Financial Statistics*, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
10. OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968.
11. OECD, *Greece, Economic Surveys*, 1972 and 1975.
12. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, London, 1966.
13. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, Third Edition, 1975.
14. S.G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.
15. Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ, *Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1958-1972*, Ἀριθ. 22, Ἀθῆναι 1973.
16. Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ, *Προσωρινοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1973*, Ἀθῆναι.
17. Ε. Ζολώτας, «Ἡ Ἑλλάς στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα», *Ναυτεμπορικὴ*, 14-4-1976.